

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

XLIV. ÉVFOLYAM
3. SZÁM

BUDAPEST, 1931
ÁPRILIS

<p>SZERKESZTŐSÉG, hová a lap szellemi részét illető minden közlemény küldendő: BUDAPEST, I., Avar-utca 15., III., 7. Kéziratokat nem adunk vissza.</p>	<p>SZERKESZTI: MOLNÁR OSZKÁR</p>	<p>Tagsági vagy előfizetési díj évenként 8 P. Az egyesülettel és lappal kapcsolatos minden befizetés, reklamáció PÓCZA JÓZSEF egyesületi pénztáros címére (Bpest, V., Báthory-u. 12., IV.) küldendő. Hirdetések megegyezés szerint.</p>
--	---	---

Népművelés és tanítóképzés.

Az az általános felfordulás, amelyet a világháború az európai társadalmak életében előidézett, mindent problematikussá tett, amire azelőtt esküdtek az emberek. Talán sehol annyian, talán sehol oly hiú optimizmussal, mint nálunk Magyarországon, mi magyarok eddig inkább halni tudtunk a hazánkért. Érte élni nem. Erre még vezetőink között is csak kevesen voltak képesek. Pedig ezeréves történelmünkéből, annak véres megpróbáltatásai-ból megtanulhatták volna, hogy nemzetek sorsa nem annyira a háborúban, mint inkább a békében dől el.

A világháború és annak kimenetele azonban megtanított bennünket erre is. A trianoni műtőasztalon eszméltünk fel és így jöttünk rá arra, hogy — ha a hazáért ezután is csak halni tudunk — akkor mi magunk leszünk nemzetünk sírásói. Így vált valamennyi problémánk között a legsúlyosabbaknál is nehezebb kérdéssé: *tudunk-e a nemzet életérdekeinek megfelelően élni?*

A kérdést előbb önmagunknak kellett feltennünk. Csak azután intézhettük honfitársainkhoz. Az iskolától, — amelyre a jövővel törődök oly szívesen gondolnak, — nem várhattunk feleletet. Sokáig tartott volna annak kivárása akkor, amikor, hogy úgy mondjam, első segélynyújtásra volt szükség. Meg aztán maga az iskola is némileg hibás volt abban, hogy életünk nem felelt meg mindenben eredeti nemzeti sajátosságainknak. Nem igazodott pontosan társadalmi szükségleteinkhez. Nem törekedett elég tervszerűen társadalmunk összehangolására s ezért nem szolgálta kellő mértékben a nemzet politikai érdekeit sem. Bizonyos, hogy egész kultúrpolitikánknak némi része volt abban, hogy a magyarság faji ereje politikai daccá hidegedett. Hogy teremtő géniusza, cselekvő szelleme primitív és valójában álgyakorlatias-ságba zsugorodott össze. Szerencsétlenségünkre éppen akkor, amikor a magyarság lelkének ki kellett volna terjednie, a fellobbanásaival annyi történelmi csodát művelő magyar tűznek szét kellett volna áradnia az egész országra. Ahogyan azt Széchenyi sürgette. Azért, hogy a tűz heve minden magyart magyarabb magyarrá acélozzon, a magyarság igazságszerető lelke

mindenkit, aki e haza levegőjét szívja, emberibb emberré nemésítsen és ezzel a magyarság, mint „a szabadság tiszteletreméltó törzsöke” köré vonzza nemzetiségeinket és így valóban egységessé tegye társadalmunkat. Ezen a helyzeten sem az iskola, sem egész iskolarendszerünk a világháború után úgysem segíthetett volna. Nem pedig azért, mert szervezete háborúelőtti volt. Előbb annak kellett átalakulnia. S miután a közoktatásügy szervezete mindenütt és minden korban a társadalom igazi állapotának hű kifejezője, magának a magyar közoktatásügynek megfelelő átszervezése érdekében is a felnőttek gondolkodását és érületét kellett művelés alá fogni. Így lett 1919-ben a népművelés a magyarságnak mindenképpen elsőrangú szükségletévé.

A nemzet öfenntartó ösztönének ezen sugallását minden éplelkű ember megérezte. Értelmiségünk zöme fel is fogta. Még a mások iránt közömbösöknek és a magukat különösen lefelé annyira félő gonddal elkülönítő honfitársainknak is meg kellett érteniök e borzasztó felfordulás tanulságait. Belátták, hogy a magyar nemzet feltámadásának, újból való felemelkedésének egyedüli fundamentuma csak a magyar nép lehet. Az a nép, amelyből maguk is eredtek. Ezért a népben kell látniok mindenél drágább létalapjukat s annak felemelésére mind a nemzet, mind a maguk érdekében mindent meg kell tenniök.

Azok, akik a népművelés ügyét a „nem lehet”, „nem való”, „nem kívánatos”, „nem tanácsos” és ezekhez hasonló szólamokkal akarták elintézni, gátolták meg a magyar népkultúra kialakulását. Miattuk nem tudtak a magyar iskolánkívüli népművelési törekvések csírái kisarjadni s maradtak csupán értékes történeti emlékek* a mi számunkra.

Még Széchenyi próféta ihlete sem tudta a különben megsemmisíthetetlen nemzeti szellemet a magyar koponyákban annyira fölserkenteni, hogy azon erőt ne vehetett volna az ármány. Ez bekövetkezett, mert tanításai nem hathatták át a széles néprétegeket. Erről ugyanis a magyar népművelésnek kellett volna gondoskodnia. Az pedig nem volt. Legalább a szó őseredeti és ma már ismét világosan látott értelmében alig volt.

1908-ban *A közoktatásügy Magyarországon* címen egy művet adtak ki, amely, miután a londoni magyar kiállításra készült, előbb angol fordításban jelent meg. Ennek a könyvnek 224 lapja van, de csak egy lap szól „Az iskolán kívül eső közoktatásról.” És ez akkor történt, amikor már második éve foglalkozott az Országos Közoktatási Tanács a szabadoktatás országos szervezésének kérdésével. S ezen kívül már a Népszerű Főiskolai Tanfolyam-ról, a Szabad Lyceum-ról, az Erzsébet Népakadémiáról, az Uránia Magyar Tudományos Egyesületről is meg kellett emlékeznie ennek a könyvnek. S mindezt el tudta intézni egyetlen egy lapon.

Ha ezt a lapot azon tájékoztató mellé tesszük, amely ugyan-

* V. ö. *Kornis Gyula*: Az iskolánkívüli népművelés gondolata 100 évvel ezelőtt. Magy. Népművelés. 1927. évi 59. I.

csak a külföld számára készült 1922-ben s azzal* összehasonlítjuk, szembetűnő iskolánkívüli népművelésünk fejlődése az 1908. évi állapothoz képest. S ez az eltérés nemcsak numerikus. A statisztikus kétségtelenül örülhet, mert megszorozódtak a népművelés ágai. Több lett a munka területe és megsokszorozódtak eszközei. S különösen rohamos a növekedés azokban a számokban, amelyek az egyes munkaterületeken belül elért eredményeket mutatják. A pedagógus öröme azonban még mélyebb lehet. S vele örülhet a kultúrpolitikus és kultúrfilozófus is. 1922 óta ugyanis már tervszerű kialakulásban van a népművelés országos szervezete, mely — a törvényhatóságokon át — lenyúlik a községekig és tanyákig. Az 1923. évben tartott népművelési szakértekezlet pedig felkutatott minden erkölcsi, szellemi és gazdasági erőt, amellyel nemzetünk érdekeinek megfelelő életre lehetne egyesíteni az ország minden fiát. Az ott elhangzott előadások, határozati javaslatok és hozzászólások nemcsak a megalkotandó népművelési törvény kereteit szabták meg, hanem felölelték a magyar népművelés egész feladatkörét és kitűzték annak vezérelveit is. Attól kezdve már volt mihez tartaniok magukat a népművelőknek, akiknek száma évről-évre gyarapodott s ma már a tízezret is meghaladja.

A népművelési előadásokra és tanfolyamokra vonatkozóan kiadott 1924. évi 93.000. sz. kultuszminiszteri rendelet, az 1925-ben életbelépett *Népművelési Tájékoztató*, a *Magyar Népművelés Könyvei*-nek 1926-ban megindított sorozata, valamint a községsítést népkönyvtáraknak 1928. évi első jegyzéke mind azt a célt szolgálták, hogy a sok irányban tevékenykedő népművelők munkája egyöntetű és így valóban sikeres lehessen.

Ennek az elérésében nagy részük volt és van az 1919 óta egyrészt az állam, másrészt egyes törvényhatóságok által rendezett előadóképző, helyesebben népművelőképző tanfolyamoknak, valamint a népművelés kérdéseit ismertető cikkeknek, fejtegetéseknek és a népművelési szakfolyóiratokban megjelenő tanulmányoknak és mintaelőadásoknak is.

Hol lennénk, ha ez már népoktatási alaptörvényünk meghozatalának idején így történhetett volna. Hiszen a népművelés gondolata nem volt új. Már akkor sem, amikor nálunk is szószólói támadtak. Nem is szólva az egyházakról, kétségtelen, hogy egyéb intézményeink is bizonyos művelő hatással voltak mindazokra, akik velük valamilyen kapcsolatba jutottak. A „katonaviselt“-ség mindenkinek fokozta a presztizsét és nem ok nélkül ment szinte kvalifikáció számba. A művelődéstörténet korábbi lapjain pedig szemünkbe tűnhetik, hogy még az olasz tudományos renaissance legszebb virágait is nem az egyetemi oktatás fakasztotta, hanem a mellette és kívülre erőre kapott szabadoktatás.** Sőt, ha a jelenleg is élő primitív társadalmak életét nézzük, azt is be kell látnunk, hogy volt idő, amikor népművelésben me-

* L. Iskolánkívüli Népművelés. 1929. évi 355—356. l.

** V. ö. *Fináczy Ernő*: A renaissancekori nevelés története, 23. l.

rült ki az egész nevelés. Így azt lehetne mondani, hogy a mai iskolánkívüli népművelés kevesebbet jelent az ősi iskolánélküli népművelésnél. Ez azonban csak látszat. Tény, hogy ez az iskolánélküli népművelés egyesítette magában a nevelés valamennyi külső tényezőjét, a családdal együtt, akárcsak a korabeli teológia a filozófiát az összes szaktudományokkal együtt, a mesemondás pedig a költészet valamennyi műfaját. De éppen saját fejlődésük érdekében is differenciálódniok kellett. A népművelésnek is. Ezért vezettek éppen a népművelési törekvések a közoktatásügy kialakulására. Nemcsak a népiskolában, hanem az egész iskolarendszerben olyan szervezetet láthatunk, amelyet a népművelés választott ki magából, még pedig azért, hogy — arra támaszkodva — egyre magasabbra emelkedhessék és így megoldhassa nemzetnevelő feladatát. Ennek érdekében ma is meg kell őriznie ősi mindenoldalúságát és az emberi képességeket együttfejlesztő, egymással kiegyensúlyozó és az embereket összehangoló hatását. Azt a bámulatos alkalmazkodó képességét, amellyel ki tud terjeszkedni egy országra, fel tud karolni egy egész népet s közben alkalmazkodik minden község, tanya, sőt minden egyes ember szükségleteihez.

Az ősrégi népművelési folyamat, amelytől a nép széles rétegei különösen lélekben egyre távolabb jutottak, a háború óta nemcsak nálunk, de világszerte megélenkült. Új forrásai támadtak korunk politikai áramlataiban: a demokratikus törekvésekben és az ezekből eredő szociális mozgalmakban. Minden demokratikus kor politikai demokratizmust művelődési demokratizmussal igyekszik életszínvonalon tartani. Teszi ezt a legtermészetesebb önfenntartási ösztönből. A történelem is azt mutatja, hogy — ahol ez nem sikerült — ott a politikai demokratizmus az általános életszínvonal sülyedésére és végül magának a népnek elsatnyulására vezet. A politikai demokratizmust ugyanis kitervezheti a csak számítani tudó ész is. Kivívhatja az osztályérdekek harca. Szóval az önzés. A művelődési demokratizmus ellenben mindenkor tiszta szándékból, vagyis önzetlen szívből fakad. Csak egész nemzetüket szívükben hordozó s honfitársaikban embereket érző és bennük az egész emberiségnek használni vágyó egyének képesek a művelődési demokratizmusnak akkora súlyt adni a nemzeti történelem mérlegén, hogy azzal nemcsak kiegyensúlyozzák a politikai demokratizmust, hanem meg is szilárdítják annak helyzetét. Tény az, hogy minél általánosabb és mélyebb a népművelés életformáló hatása, annál biztosabb a nép politikai léte. Enélkül ellenben a politikai demokratizmus mérlegserpenyője folyton ingadozik. S e rázkódásai rombadöntik a legértékesebb alkotásokat is és ezért — a multra építő emelkedés, vagyis az igazi haladás helyett — egyre sülyed az életszínvonal, elposványosodik az élet s belepusztul a nép. Így következik be „der Untergang des Abendlandes“.

Mindez világtörténelmi távlatban mutatja, hogy a népművelés valóban nagy szükséglete korunknak. Skandináv néptestvé-

reink példája mutatja, hogy az „Untergang“, a pusztulás elől van menekvés. S ez: a népművelés.

Egyesek kivénülnek, meghalnak. Családok kihalhatnak. De — legalább földi értelemben — örökké élhet egy nép. Azonban csak akkor él, ha nemzetté tömörül. Ennek viszont az az előfeltétele, hogy fiai jellemek legyenek. Ne homokszemek. Mert ha olyan kemények is, mint Attila szilaj lovasai, egymagukban mire mehetnek? Gyengék, súlytalanok. Az élet elsöpri őket. Ahol a társadalom tagjai nem fognak össze, ott parlag marad az ország, sívár az élet. S maga a nép? Futóhomok. Ha ellenben az emberek hazájuknak érzik az országot, akkor — ahhoz ragaszkodva — törekednek folyton magasabbra. Eközben fejlesztik ki magukból azokat a sarkalatos erényeket, amelyekben emberi mivoltuk legszebb tulajdonságai állandó formát nyernek. Ez a legcsodálatosabb fejlődési folyamat. Neve: nevelődés. Ennek irányításával a nevelés nyilvánvalóan az egyes emberek legegységibb érdekét szolgálja s mégis — éppen ezzel — teszi a lehető legjobb és legnagyobb szolgálatot a közösségnek. Amikor segíti az egyéneket teljes emberekké tökéletesedni, ugyanakkor szocializálja őket. S a szolidaritásnak e kifejlesztett érzésével teszi aztán valóban hatóerejűvé azt az egyetértést, amellyel közös nemzeti céljuk megvalósítására törekednek.

Ebben az általános felfelétörekvésben senki sem érez elnyomást. Pedig nyilvánvaló, hogy a koordináltság csak látszólagos, helyesebben érzületbeli, mert éppen ilyenkor érvényesül a maga teljes valóságában az igazi szubordináció. Ez az isteni fegyelmező erő az igazság magasba vívő útján vonz és ösztönöz a legfőbb jó felé. Ezért nemcsak reméljük, de hisszük is, hogy elsegít bennünket nemzetünk feltámadásához, hogy azon túl mi is törekedhesünk a világbékére. Nem a temető mozdulatlansága, nem a halál csendje, hanem a népek harmoniája lesz az. Szintén emberi természetből eredő, de már megnemesedett vetélkedés a tökéletes felé.

Erre az igazi, a népek minőségét folyton javító nemzetnevelésre az iskola nem elég. Ezt a feladatot még akkor sem oldhatná meg, ha iskolarendszerünk belső és külső szervezetében tökéletesebb lenne, mint amilyen ma. Egyedül nem is vállalkozhatik rá. Népiskolánknak már maga elé tűzött célja is olyan, hogy feltételezi a külső támogatást, munkájának kiegészítését. Mégpedig nemcsak a vele együtt és egyidőben ható tényezők részéről, hanem a munkáját folytató és azt kiegészíteni képes népművelés részéről. Ebből a pedagógiai szükségletből eredő mozgalmak szintén jelentékeny mértékben élénkítik és állandóan szélesítik a népművelési folyamatot. Vonatkozó törvényeink értelmében népiskolánk ugyanis éppen akkor bocsátja ki a tanulókat, amikor azok a céltudatos és szigorúan következetes irányítást leginkább rászorulnának. S emellett, egészen napjainkig, a csak népiskolában nevelődő tanulók túlnyomó többsége az V. osztályig sem jutott. Életkora miatt abbahagyta tanulmányait. Sőt — miután nép-

iskola-hálózatunk szerencsétlenségünkre éppen a színmagyar területeken annyira hézagos volt, hogy azon nemcsak egyes tanítótelesek, de egész községek és tanyakörzetek is kibújhattak — sokan még a betűvetést sem tanulták meg. Hazájukat térképről sem ismerik. Nemzetünk történelmét soha nem tanulták. Senki sem tanította meg őket polgári jogaikra és kötelességeikre; tájékozatlanok maradtak az egészségügyi kérdésekben és nem tanulhatták meg az okszerű gazdálkodáshoz szükséges természeti és gazdasági ismereteket. Ezt a népművelésnek kell elvégeznie. A népművelésnek ezen iskolapótló szerepe mindazonáltal csak átmeneti lehet. Tulajdonképpen hivatása ugyanis az, hogy az iskolázás alsó fokán felferkentett és tervszerűen fejlesztett egyéni képességeket, a testi és lelki diszpozíciókat, amelyeket a szakirányú továbbképzés a választott életpályáknak megfelelő cselekvésre sarkal, az érés korában kiegyensúlyozza és belső harmóniára segítse. Ezzel nevel szabadságra. Az ily módon lelkileg függetlenített emberek szabad és önkéntes szövetkezésében pedig kiváltja a népművelés azokat a társadalmi erőket, amelyek a népet nemzetté egyesítik. A nemzetnevelést az iskola tehát valóban csak a népműveléssel karöltve oldhatja meg.

Tudatában vannak ennek ma már az egész világon. Nem vesziünk teljesnek egy pedagógiai rendszert sem, ha csupán az iskolából való kilépésig foglalkozik az ember fejlődésének irányításával. E téren is bekövetkezett a specializálódás. Hogy a pedagógia határozottan bővül, azt nemcsak a felferdült és felnőtt kor, valamint annak művelődési szükségleteit vizsgáló szakmunkák szaporodása mutatja, hanem az a tény is, hogy a *Paedagogisches Magazin* éppen a világháború óta egy új sorozatot indított. Címe: *Die deutsche Volkshochschule*. Ezt a sorozatot, egészen nemrég bekövetkezett haláláig, maga Rein szerkesztette. Nagy gondnal gyűjtött össze minden adalékot, amely a népművelés kérdéseinek tisztázásánál tekintetbe vehető. A neveléstudomány tehát lassankint egy új ágat fejleszt ki magából az adolescens- és felnőttkor pedagógiai irányítására: a *népműveléstant*. Teszi ezt nemcsak a korszerűséglet parancsoló szavára, hanem tulajdon érdekében is. Minden törekvése mindaddig hiábavaló, céljait a gyakorlati nevelés mindaddig el nem érheti, amíg nem tudja megfelelően befolyásolni azt a környezetet, amelyben a tanulók felnőnek.

Vizsgáljuk most már azt, hogy a népművelési mozgalmakból mennyiben vették ki részüket a tanítóképző-intézetek és azok tanárai. A tájékozódást itt is megkönnyíti a világháború. Ez a tanítóképző tanárság szabadoktató népművelő tevékenységét is megosztotta.

A munka első szakából kevés személyre vonatkozólag tudunk biztos adatokat. Ezért — egyelőre — csak általában hangsúlyozzuk, hogy a tanítóképző tanárság népművelő tevékenysége számarányához képest nagy volt. Jelentőségét fokozta is az a körülmény, hogy nemcsak gyakorlatban adott a tanítóknak buz-

dító példát erre a munkára, hanem elméleti téren is megkezdte a népművelő-képzést. 1909 óta ezt már miniszteri támogatással tehette. Akkor történt, hogy a Magyar Gazdaszövetség VI. szociális kurzusára az összes gazdasági szaktanárokat berendelték és minden tanítóképző intézet 1—1 tanárát is kiküldhette erre a tanfolyamra. Hogy a tanítóképző tanárság a háború előtt is kellő tudatossággal végezte népművelőképző munkáját, azt az 1912. és 1914. évben tartott nyári tanítói továbbképző tanfolyamoknak a népjóléti-, népvédelmi- és a népművelési intézményeket ismertető előadásai mutatják.*

Az összeomlás óta státusunk népművelő tevékenysége természetesen szintén megélenkült. A háború általában közelebb hozta egymáshoz az embereket. Különösen a harctereken, meg a hadifogságban. Azt hiszem, nem túlzok, mikor állítom, hogy sokan közülünk éppen ott váltak igazi népművelőkké. Katonáinkban, akik sorstársaink lettek, megszerettük népünket. Így megértettük szavát, megéreztük bűjät-baját és — ami a legnagyobb tanulság volt — megláttuk a bajok okát. Azt a szakadékot, amely tisztek és legénység, urak és nép között tátongott. S nem is annyira a vagyoni, mint inkább a műveltségbeli egyenlőtlenség miatt. A bekövetkezett összeomlás megmutatta, hogy ez az állapot tovább nem tartható fenn.

A kezdetben szinte veszedelmes pioner-munkára, e társadalmi szétesettség áthidalására a földművelő nép és a munkásosztály felé közülünk aránylag sokan vállalkoztak. Az érte járó jövedelem akkor még mellékkereset számba sem mehetett. Főhivatásul pedig kevesen választották. Tény az, hogy státusunk — egyes tagjai révén — elejétől fogva résztvett a népművelés országos irányításában és törvényhatósági megszervezésében. Részünk volt a *Népművelési Tájékoztató* kidolgozásában; a *Magyar Népművelés Könyveinek* szerkesztésében és részben megírásában is; a községesített népkönyvtárak jegyzékének összeállításában; népművelési tanfolyamok rendezésében; egyes tárgykörök gyakorlati feldolgozásában, elméleti alátámasztásában, valamint az egyesületi pedagógia, a kirándulásügy és ezzel kapcsolatban a levénteintézmény fejlesztésében. Még az eszperantó mozgalomból is kivettük részünket. Dolgozunk a népművelő szeminárium, a cserkészlet és az Ifjúsági Vöröskereszt érdekében, valamint a Szülők Iskolájában és az Anyák Iskolájában, továbbá a Mansz népművelő szervezeteiben is.

Mi kezdeményeztük — s ennek érdemét csupán a régi bencés hagyományokat felújító Szekeres Bónis csanakfalvai plébánossal kell megosztanunk, az első népfőiskolai tanfolyamokat. Tettük ezt azért, hogy népiskolánk idővel egy harmadik és betetőző tagozattal kiegészülhessen és így a magyar népmilliók nevelődése a 6. életévtől a 20 éves korig hézagatlanul folytonos zökkenő nélküli lehessen. Hogy a népfőiskolai művelés megindításától, valamint

* L.: *Molnár Oszkár*: Szociális pedagógiai intézmények. 1915.

annak állandósítására és terjesztésére kezdeményezett népfőiskolai Széchenyi Szövetségek megalakításától hivatalos tényezők és komoly szakértők mit vártak, azt a népművelési irodalom igen érdekes adatai mutatják. Itt csupán arra hivatkozom, hogy sikerült — ezzel a szerény kezdeményezéssel — a magyar népművelés nemzetregeneráló mozgalmát Széchenyi irányítása alá terelni. Ennek szép bizonyítéka az az intelem is, mely minden népművelési könyv címlapjáról az ő szavaival buzdít arra, hogy „Egyesült erővel iparkodjunk azon, hogy Magyarországon egy ember se legyen kenyér és ruházat nélkül, földél és szakismeretek nélkül és az erkölcsi műveltséget senki se nélkülözze“.

A tanítóképzők tisztában vannak azzal, hogy e felsorolás reduktív irányú és így voltaképpen emelkedő rangsort jelent. Hiszen éppen Széchenyi tanít arra is, hogy „a léleknek kifejezett gazdagságait kell boldogságunk alapjává tenni s nem az anyagának oly hamar elhamvadó kincseit“. Ennek az igazi nemzeti létalapnak vagyunk mi is építői.

Elnökségünk körkérdésére 26 intézet válaszolt. Ezekből 20 intézetben, illetőleg 20 intézet részéről folyik népművelési munka. Négy intézet részéről még csekély mértékben. Tíz intézet tanárai azonban már élénk népművelési tevékenységet fejtenek ki. Ha e tevékenység átmenetileg még alkalomszerű is, szép eredményekkel kecsegtet. Három helyen, még pedig a debreceni ref. és a kalocsai r. kath. tanító-, továbbá a győri áll. tanítónőképzőben már a növendékek is tevékeny részesei a népművelési munkának.

Ebből a szempontból különösen biztató, hogy hat intézet, nevezetesen a bpesti I. ker. tanító-, a bpesti II. ker. tanítónő-, a kőszegi áll. tanító- és az ottani r. kath. tanítónőképző-intézet már rendszeres népművelést folytat. Sőt a jászberényi és nyíregyházai tanítóképző-intézetek tanítónevelő munkájukat máris kiterjesztették a népművelés területére is, amennyiben a növendékekkel rendszeresen népművelési próbaelőadásokat tartatnak. Még pedig nemcsak tanítási órákon vagy önképzőköri gyűléseken, hanem kint a nép körében, a tanyákon is. Hogy pedig a szegedi kir. kath. tanítóképző-intézet — amely először tárta fel kapuját az első népfőiskolára sereglő gazdaifjúság számára — hű maradt a népművelés eszméjéhez, azt mutatja 1928/29. évi értesítője. 51 nyomtatott oldalon fejtegeti a tanítóképzés feladatait a levante-oktatás és az iskolán kívüli népművelés terén, ismerteti annak szervezetét és útbaigazít arra nézve is, hogyan részesíthető erkölcsi és szellemi gondozásban leányifjúságunk az iskolán kívül.

Helyzetjelentésem tehát általában kedvező. S ha ezután harcba szállunk *valamennyien*, akkor pedagógiai tapintatunkkal nemcsak azokat a bajokat előzhetjük meg, melyek a népműveléssel járnak, hanem elháríthatjuk azokat a veszélyeket is, amelyek nagy nemzeti katasztrófánkat okozták.

Váradí József.

A történelem népiskolai tanításának módszere.

A tantervünket részletező utasítás így nevezi azt a tantervi anyagrészt, mely a IV. osztály kilenc egységébe foglalt anyagának utolsó részlete. Ez az anyagrész így szól: „A történelem népiskolai tanításának története, célja, anyaga és módszere. A népiskolai tanterv, utasítások ismertetése és tanmenet készítése. A tananyag egyes tipikus részleteinek módszeres feldolgozása. Népiskolai tan- és vezérkönyvek ismertetése. A szemléltetés eszközei.“

Ha ezt az ugyancsak tekintélyes anyagrészt egy olyan tárgy keretében tanítjuk, mely tantervünk megállapítása szerint „betetőzése, koronája a történelmi tanulmányoknak“, melyeknek tanítása „viszonylag ebben az osztályban lehet a legrészletezőbb“, akkor úgy a népiskolai módszerre vonatkozó anyagnak, mint a történelmi tanulmányokat valóban megkoronázó tárgynak: a magyar nemzet történelmének megfelelő tanítási idővel kellene bírnia. Ezt a megfelelő tanítási időt azonban tantervünk nem biztosítja. Ezzel nemcsak lehetetlenné teszi azt, hogy a történelmi ismereteket betetőző nemzeti történelem tanítása még viszonylag is a „legrészletezőbb legyen“, de nem teszi lehetővé még az ú. n. népisk. történelmi tanítás módszere cím alatt összefoglalt teendőknek az alapos és lelkiismeretes végrehajtását.

Egyesületünk tehát nagyon üdvös munkát végez, mikor sorra veszi az egyes szaktárgyak népisk. tanítási módszerét, mert így nemcsak ezekkel a módszerekkel ismerkedünk meg, hanem azokkal a nehézségekkel is, melyek lehetetlenné teszik ennek a feladatnak olyan méretű becsületes és eredményt biztosító végrehajtását, mint amilyent nemcsak a tanterv követelménye miatt, de egyéni meggyőződésünk szerint is attól elvárnánk. Lehetővé teszik ezek a tárgyalások annak bebizonyítását, hogy egyes szaktárgyak tanítására olyan kevés időt engedélyez a tanterv, hogy még a szaktárgyat sem taníthatja a szaktanár a tantervi utasítások előírásai és kívánságai szerint. Általános megállapítás, hogy a szaktanárok elfoglalt tárgyukkal szemben, soha sincsenek megelégedve a tárgyak tanítására megszabott idővel. Sok igazság van ebben, hisz minden szaktanár a legfontosabbnak tartja a maga tárgyát. De minden tárgy tanítása egy magasabb, összefoglaló célt szolgál. Ezt kellene mindig szem előtt tartani egy-egy tárgy fontosságának és a reá fordítható tanítási idő mennyiségének a megítélésénél. Tanítóképzőintézeteinkben a tanítás legfőbb célját az elemi népiskola érdeke szabja meg. Oktató munkánknak tehát elsősorban arra kell irányulnia, hogy a tanítói és nevelői munkához értő embereket képezzünk, akik „a hazának vallásos, erkölcsös, értelmes és öntudatosan hazafias polgárokat nevelni“ legyennek képesek. Ezt a célt helyezi az első sorba az elemi népiskolák tanterve és csak azután hangsúlyozza az általános műveltség alapelemeinek az elsajátítását és az elemi ismeretek értékesítésének a gyakorlati életben való képességét.

Az öntudatosan hazafias polgárokká nevelés tárgyai elsősor-

ban az ú. n. nemzeti tárgyak. Tanításukra kielégítő időt biztosít a jelenlegi népisk. tanterv. De nem mondhatjuk ezt tanítóképzőink tantervéről, különösen annak két fontos nemzeti tárgyáról: a hazai földrajzról és a nemzeti történelemről. Céloom most csak a nemzeti történelemmel foglalkozni, kapcsolatban az el. népisk. történelmi tanítással, mely csak vonatkozásaiban érinti az egyetemes történelmi ismereteket, mégis heti 4 órát biztosít az osztott elemi népiskola tanítójának az V. és VI. osztályban. A tanítóképzőben ellenben csak heti két óra jut a nemzeti történelemnek. Ennek csekély voltát különösen akkor látták be még a tantervi munkálatok körül közreműködő tanügyi emberek közül is egynéhányan, mikor már azon segíteni nem lehetett. Csak az az egy ellenvetésük volt, hogy minek annyi óra az egyetemes történelem részére, nem lehetne-e abból elvenni valamit a nemzeti történelem számára? Az egyetemes történelemnek valóban hat óra jut összesen az alsó három évfolyamban. A IV. osztályban egészül aztán ez ki a nemzeti történelem heti 2 órás anyagával. Ennyi idő állott rendelkezésre az 1925. év előtti, vagyis négy évfolyamos tanítóképzőnek is a történelem tanítására. Az ötödik évfolyammal kiegészített tanítóképző tehát nem emelte semmivel a történelem tanítására szánt időt, sőt azt újabb anyaggal terhelte meg, amennyiben a III. évfolyamos anyaghoz csatolta a társadalmi fejlődés ismeretét, melynek tanítására az utasítás 10—12 órát engedélyez. Tehát a szorosan vett történelmi anyagra szánt idő a régi, fejletlenebb tanítóképző történelmi anyagánál 10—12 órával lecsökkent és így a történelemtanítás terén inkább visszafejlődésről mint előremenésről beszélhetünk. Az egyetemes és nemzeti történelmi anyag pedig még ezenfelül kibővült, különösen a legújabb és napjaink történetével. Nehéz lett volna ilyen körülmények között az egyetemes történelem tanítási idejét csökkenteni a nemzeti történelem javára, ha csak arra az álláspontra nem helyezkedtek volna a tanterv készítői, hogy a tanítóképzőintézetek ne utánozzák a történelemben is, mint sok másban, a középiskolát. Vagyis ne tanítsanak külön egyetemes és nemzeti történelmet, hanem szerepeljen csak a tantervben a kettőt összefoglaló „történelem“, melynek gerince a nemzeti történelem lenne és amelyben az egyetemes történelem részletesebben csak a hazai vonatkozásokkal kapcsolatban juthatott volna szóhoz, vagyis olyanforma lett volna történelmi oktatásunk, amilyen az a szász tanítóképzőkben. Így az egyetemes történelembe eddig is bekapcsolt kiterjedelmű, tehát nem sokat jelentő magyar történelmi részekre szánt kb. 20—25 órás időt is megtakaríthattuk volna a nemzeti történelem behatóbb és „részletezőbb“ tanítására. A tanterv elkészítése azonban olyan sürgős volt az eredetileg hat évfolyamos tanítóképzői tanterv visszafejlesztése miatt, hogy ez a javasolt gondolatom csak mint egy jó ötlet tünt fel és ment feledésbe. Meg kell jegyezmem, hogy a hat évfolyamos tanítóképző a nemzeti történelemre heti négy órát tervezett, amelyből az öt évfolyamos tanítóképző részére legalább három órát kellett volna átmenteni, mert ennek a harmadik órának a hiánya valóban ége-

tően érezhető és e miatt szenved a történelem népisk. tanításának a módszere is.

Mert így mindenki megértheti, hogy a nemzeti történelem szaktanára bármily fontosnak is találja a tört. népisk. tanításának a módszerét, de sajnálja az erre szükséges időt, mert ezt ki kell hasítani a szaktárgyára máskülönben is csekély tanítási időből. Így érthető meg nem egy szaktanárnak az idegenkedése az ú. n. „módszertől“, amit egyesek hajlandók voltak arra is visszavezetni, hogy a szaktanár nem ért a népisk. módszerhez, azért akar szabadulni tőle, azért nem törődik vele és azért folynak körülötte ki nem deríthető műveletek. Talán feltételezhető volt ez egy-két olyan fiatal tanárról, aki nem tanítóképzőn keresztül szerezte meg tanári oklevelét, hanem középiskolát végzett és így került a tanárképzőkbe. Mindenesetre az ilyeneknek nehezebb, de nem lehetetlen a népisk. tárgyak módszerének a lényegébe behatolni. A szaktanár nem lenne jó szaktanár, ha nem gondolna folyton arra is, hogy tanítónövendőkeit azért látja el a szükséges ismeretekkel, hogy ők ezeket az ismereteket aztán minél eredményesebben és mennél könnyebben adhassák tovább tanítványaiknak az elemi népiskolákban. A szaktanárok közül nem egy éppen azt látja, hogy egy csepp a tengerben az a módszeres ismeret, aminek nyújtásához jóformán alig van ideje. De látták ezt a tanítóképzői tanterv és utasítások készítői is. Valószínűleg azért nem foglalkoztak a legtöbben a szaktárgy népiskolai tanításának módszerére fordítható idő kérdésével. Csodálatos, hogy csak két szaktárgynál csendül ki az idő megközelítő pontossággal. Így az utasítás magyar nyelv és irodalom a népiskolában c. fejezetében ezt a kitételt találjuk: „Ha a tanár a nyelvi tárgyalása során a népiskola kivánalmaira is gondol, akkor a IV. osztály végén a feladata főképen csak rendezésre és kiegészítésre szorítkozik és ezt 5—6 órán elvégezheti.“ De ha megnézzük a IV. osztály tantervében, hogy mi mindent kell elvégeznie a szaktanárnak „a magyar nyelv tanításának története, célja, anyaga és módszere“ keretében, akkor kételkedhetünk, hogy 5—6 órán ezt a munkát sikerrel oldhatja meg. De bárhogyan végzi el, 5—6 órát szab csak ki az utasítás erre a műveletre.

A másik szaktárgy, hol időt állapít meg az utasítás a módszer tárgyalására, a történelem, melyre „a tanár 6—8 órát fordíthat.“ Az idő határozottan itt sincs megállapítva. Az utasítás bizonyára számolt azzal, amire fent rámutattam: hogy kevés a tanár ideje a szaktárgyára, döntsön ömaga, hat vagy nyolc órát szán-e erre. Mindjárt leszögezem: ha hat órát fordít erre, akkor a szaktárgyára megállapított időnek 10 százalékát áldozza a népiskolai módszerre. Ismétlem: áldozat ez, még ha szükség is van rá. Mert a szaktanár évi 60 órájából csak 54 marad a legnemzetibb tárgynak: a hazai történelemnek a megismertetésére. És, noha a módszer ismerete is hozzátartozik a nemzeti történelemhez, az mégsem történelmi ismeretanyag, amely minél kisebb terjedelmű, annál hiányosabb a leendő tanító tudása. Így mindenki megértheti, hogy a történelem szaktanára nem lehet bőkezű a törté-

nelmi módszer javára, mert ha az lenne, rovására menne ez a történelmi tudás anyagának. Circulus vitiosus ez, melyen csak akkor lehet eredményesen segíteni, ha több lesz a történelem tanítására megszabott idő. Így láthatjuk egyben magunk előtt, hogy egy-egy szaktárgy népiskolai tanításának módszere, jobban mondván annak sikeres tárgyalása függ attól is, hogy a szaktanár mennyi időt fordíthat szaktárgyának tanítóképzőintézeti tanítására. Így érthető meg az is, hogy noha nem tartom elegendőnek a szaktárgy népisk. tanításának módszerére még a 8 órát sem, mégis csak 6 órát számhatok arra, mert első dolog mégis a szaktárgynak a megtanítása.

A módszer tanításának *első óráján* tárgyalásra kerül a történelem népiskolai tanításának története. A *második órán* a tanítás célja és anyaga kapcsolatban a népiskolai tanterv ismertetésével. A *harmadik órán* a tárgy módszere az utasítások ismertetésével. A *negyedik órán* a népiskolai tankönyvek és vezérkönyvek ismertetése. Az *ötödik és hatodik óra* lenne azoknak a szempontoknak a megállapítása, melyek alapján a tárgy tanmenete elkészítendő, a tananyag egyes részletei feldolgozandók és egy tanítási egység kidolgozásra előkészítendő. Ajánlatos lenne, ha a hatodik órán a szaktanár egy történelmi tanítást tartana az el. isk. tanulóknak és azt közösen megbeszelné befejezésül a növendékeivel. Nagyon bőséges program ez hat órára, mert egy-egy óra igen kevés a felsorolt részletek végrehajtására, de mégis alapos előkészület szaktanár és növendékek részéről ahhoz, hogy az V. évfolyamban a rendszeres gyakorlati tanításokhoz biztos alapul szolgáljon.

A történelem népiskolákban való tanításának kezdetei úgy hazánkban, mint a külföldön csak a XVIII. század végéig nyulnak vissza. Ezek a kezdetek is nem annyira a mai értelemben vett történelemre, tehát a nemzeti történelemre és világtörténelemre vonatkoznak, mint inkább a bibliai történetekre vagy más-ként szent históriákra, melyeknek tanítását úgy a kormány, mint különösen a protestáns szervezetek megemlítik és sürgetik. Az 1784. évi debreceni *Methodus* erre vonatkozó megjegyzései a következők: „A történetkéket beszélje el a tanító a legegyszerűbb szavakkal s úgy, hogy tanítványai figyelmét felkeltse, ítélőtehetségöket, emlékezőerejüket képezze” s elégedjék meg, ha kérdéseire a tanítványok azok után, amiket hallottak, felelni tudnak. Ha elgondolkozunk ezen a megállapításon, nemcsak az ötlik mindjárt az eszünkbe, hogy a bibliai történetkéket betanulása közvetve az általános történelemre is előkészített az ítélőtehetség és emlékező erő képzésével, hanem okos módszertani tanáccsal is szolgál, amit még kibővíti azzal, hogy a tanítók leckéikre szorgalmasan készüljenek elő és oly együgyűen beszéljék el a történetkéket, hogy tanítványaik megérthessék. Oly tanácsok ezek, melyek még ma is helyénvalók. Ha elgondoljuk, hogy az olyan sokat emlegetett 1777-i Ratio Educationis sem iktatja be a tki népiskolai tárgyak közé a történelmet, annak ellenére, hogy ugyan-

csak felkarolja máskülönben a nép anyagi jólétét előmozdító tárgyakat, akkor természetesnek találjuk, hogy elemi népiskolai történelmi tanításról még a XVIII. században sem beszélhetünk. Mert hogy mi volt ebben az időben a népiskola teendője országszerte, azt elképzelhetjük az 1781-i erdélyi oktatásügyi Norma Regia következő idézetéből: „Azon dolgokat tanítja, amelyek mint embernek s kereszténynek szükségesek, tehát a vallást, olvasást, írást, számtant és a hazai nyelvet.“ Pedig már a Norma Regia előtt 11 esztendővel, tehát 1770-ben megírta Losontzi István Hármás Kis Tükör-ét, gyenge elmékhez alkalmaztatott módon, a nemes tanulóknak, melynek bevezetőjében így ír: „Tapasztaltam nem kis örömmel, hogy az iskolákban már bevétetett Sz. Histórianak Summájából szép előmenetellel gyakoroltatnak a tanuló Gyermekek. Hogy azért többre is meheszen Magyar és Erdély Országának ezen Kis-Tükörét, melly Három részekben, annak mostani Földét, Polgári Állapotját és Históriaját summásan kimutatja, nem tartottam illetlennek hozzá ragasztanom.“ — „Magyar Gyermekeknek magyarul irtam, nem idegen nyelven, melyet nem értenek. Sőt vallyha már valaha fel-állítatnának a mi Nemzetünkben is a Magyar Oskolák, a mellyekben a szükséges dolgokra magyar nyelven taníttatnának elsőben gyermekeink.“ — „Sokkal hasznosabb volna a falusi Gyermeket magyar olvasásra, éneklésre, könyörgésre, írásra, Arithmetikára, Históriara és a Keresztyén Hitnek Ágazataira tanítani, mint gyermeki elméjeket, hat, hét Deák Declinatzióknak vagy Réguláknak tanulással gyötreni, jövődő megsirathatatlan károkkal.“

Érdemesnek tartottam hosszasabban időzni annak a kiváló magyarnak a gondolatainál, aki elsőnek írt magyar történelmi kézikönyvet és ezzel megindítója lett a hazai nyelvű történet-tanításnak. Mert noha Losontzi a kisebb — tehát népiskolák ifjúságának írta a könyvét és az katekizmus-formában nem egy helyen verses alakba foglalta az ismereteket (tehát már abban az időben is elmaradt formában), mégis elterjedt az még a prot. latin nyelvű középiskolákban és ha mindjárt sovány volt is az anyaga, de mégis az egész históriát tartalmazta. Népszerűségének bizonyossága, hogy 90 évig használták és 71 kiadást ért el ezen idő alatt. Megjelenése után országszerte kezdték bevezetni az „apróbb“ iskolákban is, melyeknek legfelső, tehát III. és IV. o.-ában tanították. Közbevetőleg említem meg, hogy ez időben hazánkban a népiskola négyosztályú. Ha valaki a hatosztályos latin (tehát közép) iskolában akarta folytatni a tanulmányait, akkor a népiskola III. osztályának elvégzése után léphetett át oda az ú. n. grammatikaosztályba. Voltak ú. n. elsőrendű népiskolák is a nagyobb helységekben a kormány által fenntartva és szervezve. Ezek voltak a normák, szintén csak négy osztállyal. Míg a kormány által (Ratio Educationis után) szervezett népiskolák IV. osztályában nem tanították a történelmet, addig az elsőrendű népiskolák IV. osztályában el volt rendelve a történelem tanítása, de csak a leendő tanítók részére. Az elsőrendű népiskolák voltak u. i. azon

idők tanítóképző intézetei. Csak az 1828. évben kiadott Ratio rendeli el az ilyen elsőrendű népiskolák többi, nem tanítónak készülő tanulóí részére is a hazai történelem tanítását.

Ha ezeket tudjuk, méltányolhatjuk csak igazán azoknak az „apróbb“ protestáns iskoláknak a munkáját, melyek a Losontzi-féle könyv megjelenése után sietnek tárgyaik közé a történelmet is felvenni. Így tanítják már e tárgyat 1772-ben a dobsinai és sajó-gömöri evang. iskolákban. Utóbbiban a részletes magyar történelem mellett az újabbkori egyetemes történet is szerepelt. A kat. iskolákban még nem igen jutott szóhoz a tk.-i történelem, aminek magyarázata az, hogy a kat. főiskolákon és a középfokú iskolákban is csak 1755 után kezdődik a rendszeres történettanítás. A reformáció után a katolicizmustól is újjászervezett iskolaügy több mint kétszáz éven át a jezsuiták kezében volt, kik a történelmet nem vették fel a Ratio Studiorum által megállapított tárgyaik közé. Ezzel szemben a protestáns főiskolák — különösen Németországban — Melanchton nyomán már a XVI. sz.-ban felkarolták a humanizmus hatása alatt a megindult történettanítást és azt bevitték a középfokú iskoláztatásba is. Hazai protestáns főiskoláink és középiskoláinkban a XVII. sz. folyamán találjuk meg a történelmi oktatást, amely aztán a XVII. század végén és a XVIII. század elején bővül ki erőteljesen a Besztercebányán és Pozsonyban működő világhírű Bél Mátyás hatására, mely hatás, mint láttuk, nem hagyja érintetlenül az apróbb iskolákat sem és lassanként meggyökerezteti ott is a történelmi oktatást. Nem térhetvén ki a külföldi népiskolai történettanítás részleteire, csak azt jegyezzem meg, hogy egy német tört. tudós és pedagógus volt hatással a magyar népiskolai történelem-tanításra „A világ történeteinek tudományára való előkészület“ című munkájával, mely Losontzi „magyar históriátskája“ mellett a történelmi érzék felkeltését és a történelemben előforduló fogalmak megismertetését célozta és mint a történelem előiskolája szerepelt, de elvont tartalmánál fogva nemsokáig. Szerzője Schlözer Ágost Lajos, aki először alkalmazta az iskolában a Kr. e. és Kr. u. való számítás módját, amely aztán az ő nyomán hamarosan mindenfelé elterjedt. (Idézett munkáját Németh László fordította le 1795-ben.) Schlözer nagyobb népiskolai történetének alkalmazását rendeli el 1825-ben a dunamelléki és tiszántúli ref. kerület a világtörténelem tanítására a III. osztályban. A IV. osztály számára pedig Budai Ezsaiást kérték fel egy hazai történetet tartalmazó jóra való könyv írására. Mint jellemző érdekességet érdemes megjegyeznünk azt, hogy a kiskunhalasi iskola III. és IV. osztályában a jászok és a kúnok történetét is tanítják ez időtáiban a IV. osztálybeli magyar história mellett, kiindulván így a kúnok nagyon helyesen a maguk és szülőföldjük történelméből.

Az 1825-ben meginduló reformországgyűlések az iskolák és nevelés reformjának a kérdéseit is napirendre tűzték külön bizottságok kiküldésével. Az első ilyen reformbizottságnak (az 1825—27-i országgyűlés által kiküldött tanügyi albizottságnak,

subdeputatio-nak) legkiválóbb egyénisége br. Mednyánszky Alajos. A népiskola tárgyai között a történelem elemeinek a tanítását is véleményezi e bizottság a III. oszt.-ban. 1835-ban br. Weselényi M. is követeli, hogy a hazai történelmet ne a Kis Tükörből vagy fonnyadt krónikákból tanítsák, hanem oly tárgyait ecseteljék, melyek a hazafiság dicső példáit tündököltetik és ezen szép érzés melegét öntik az ifjúság hajlékony szívébe. Az 1843/44-i országgyűlésen csak kétféle népiskolát javasolnak: államilag segélyezetteket vagy nem segélyezetteket. — Amelyik iskolát segíti az állam, az köteles tanítani a történelmet. Ebből a javaslatból éppen úgy nem lett törvény, mint az első magyar vallás- és köznevelésügyi miniszter 1848-i javaslataiból.

Az 1849 utáni abszolutizmus korában új szervezetet kapott a népiskola (1855-ben). Alelemi vagy falusi iskolákat és főtanodákat létesített a kormány. Az alelemiben a vallás, olvasás, írás és számoláson kívül mást nem taníthatott az iskola tanítója. A főelemi tanodában (mely háromféle volt és többtanítós) az alelemi tárgyain kívül volt még nyelvtan, beszédgyakorlat, ének, rajz, természet- és honisme. A történelem nem szerepelhetett ezekben, még a honisme keretében sem. Az önkormányzattal rendelkező prot. iskolák 1859 után ismét tanították a történelmet és 1861 után a kormánytól függő iskolákban sem érvényesülhetett már teljesen mereven a nyomás a nemzeti érzés ellen. A kiegyezés után végre az 1868. évi 38. törv. cikkel br. Eötvös J. megteremtette a népoktatási alaptörvényünket, mely elrendelte, hogy az V. osztályban válogatott életrajzi képeket mutasson be a tanító a magyar nemzet történelméből, a VI. osztályban pedig nagy általánosságban megismertette az ókori népeket, Magyarország összefüggő történetét tanítsa meg, kapcsolatban a velünk érintkezésben élő népek történetével és melléktekintettel a világtört. szinpadán kiváló szerepet játszó nemzetek történetére. Így maradt nagyjából a tört. népiskolai tanítása 1925-ig, amikor is a legújabb tanterv kimélyítette az ú. n. előkészítő történeti oktatást a négy alsó osztályban és a tulajdonképeni történelmet nem taníttatja kétszer, mint eddig, hanem az V. osztályban 1711-ig, a VI. osztályban pedig folytatólag napjainkig.

Elérkezvén az elemi népiskolai történelemtanítás jelenkoráig, természetszerűleg merül most már fel a második gondolat-komplexum: hogy *mi volt és mi ma ennek a tanításnak célja?*

Nagyon érdekes lenne, sőt kívánatos volna a múltban kitűzött célokkal is foglalkozni. Elmagyarázni miféle célszabályok miatt nem terjeszkedett ki a középkori oktatás a történelemre, viszont miért fordult a humanisták, majd a protestánsok figyelme erre a stúdiumra, amit aztán a pietisták, filantrópok karoltak fel, mind más-más céllal. Ezekre azonban nincs terünk és időnk kitérni és meg kell elégednünk a legújabb népiskolai történelemtanítás céljának a fejtegetésével. Nem foglalkozhatunk soha az új tantervvel a nélkül, hogy az 1905-ire is ne lennénk tekintettel. Hisz az új tanterv bevezetésében is külön hangsúlyozza, hogy

az „a régi tanterv szerves továbbfejlesztése. Mindkettő megfelel a népiskolai törvény követelményeinek és az új a régiben kijelölt irányokat építi tovább.“

Foglalkozzunk tehát bármely népiskolai tantárgy módszerével, mindig figyelembe kell venni, mit akart azzal elérni a 20 évvel régebbi. Tanítványaimmal így értetem meg mindjárt azt is, hogy az idők folyamán egy-egy tárgy tanításának a célja, anyaga, módja is szükségképpen változik, tehát a fejlődés követeli az újat, nem egyszer visszakívánja a régit, vagyis a változtatást. Tehát készüljenek fel arra, hogy egy-egy ilyen változás is mindig készen találja őket. Megértetem velük egyúttal azt is, hogy minden tárgy tanítása egységes, közös célok elérésének a szolgálatában áll, tehát nincs elszigetelt tárgyi cél, ha mindjárt nem is lehet minden tárggyal egyformán elérni a kitűzött közös célt. A történelem véletlenül olyan tárgy, hol a legklasszikusabban érvényesül az iskolai munka hármasságának nagy célja: az anyagi (ismeretek elsajátítása), az alaki (a lelki élet minden oldalú kiművelése) és a gyakorlati cél (az elért anyagi és lelki értékek helyesen való alkalmazása). Az új tanterv az alaki célt, a lelki élet formálását helyezi az előtérbe, ami természetes, mert magasabbrendű mint az anyagi cél. De talán a régi tanterv meg azért említi első helyen az anyagi célt — úgy miként én, — mert ismeretanyag nélkül nem valósíthatjuk meg az alaki célt. Az ismeretanyag — különösen a történelemnél — az a vakolat és téglanyag, melyből a tanítói rátermettség foka szerint épül a palota vagy vityilló: a tanítvány lelkiülete. A történelemtanítás célja t. k. ennek a lelkesítésnek a kialakítása. Ezért valóban ez a főcél, melynek megvalósíthatásáért igen sokat és sokfélét kell tudnia annak, aki azt tanítja. Cél és anyag tehát ezért elválaszthatatlanok egymástól és ezért érezzük mi, tanítókat képző történelem-tanárok, hogy éppen abból az anyagból nem nyújthatunk többet a tanítványainknak, amelyből inkább nagyobb a szükségük, vagyis a nemzeti történelemből.

Ha idézem a népiskolai történelem tanításának első célmeghatározását: nemzetünk történetének ismertetése az ezzel kapcsolatos legfontosabb világtörténelmi események érintésével és rövid elemi tájékoztatás a történetileg fejlődött magyar alkotmányról, — akkor megadtam az elvégzendő történelmi anyagot is, melyből következik a gyakorlati cél megvalósítása. De benne van ebben az is, amit a tantervi célmeghatározás külön is kiemelőnek tart a fontossága miatt mint második célmeghatározást: a mult iránti kegyeletre s tanulságainak megértésére, nemzeti önérzetre s hazaszeretetre való nevelés; a nemzet életerejében való bizalom és az isteni gondviselésbe vetett hit megerősítése. A régi tanterv még jobban kiemeli az alaki célt annak hangoztatásával, hogy a tanításnak ép oly mértékben kell hatnia a szívre, mint az értelemre, hogy a tanuló a mult ismereteiből ne csak okuljon, hanem lelkesedést és erkölcsi nemesedést is merítsen. E sokoldalú célokat a történelem tanításán kívül részben oly tár-

gyak is biztosítják, amelyek határozott előkészítői a történelmi oktatásnak és így sok tekintetben közreműködnek céljának elérésében. Így a történelmi érzék kialakításában leghathatósabb szerepe van a beszéd- és értelemgyakorlatoknak, amelyeknek négy osztályos ismeretanyagában szinte egyé olvad az egész népiskolának ismeretanyaga. Beszélgetés alakjában a gyermek majdnem az egész történelmi anyaggal megismerkedik a IV. osztályban. De nemcsak ennek az osztálynak a beszéd- és értelemgyakorlati anyagában van meg a történelmi oktatás előkészítő része. Ott van ez már az I—II. osztályban, hol a család és község multja elviszi a gyermeket a történések honába, hogy a III. osztály magyar mondakincsén még erőteljesebben megérezze, hogy hőseink multja nem a színes meséknek önkényes birodalma. Ott van történelmiünk a III. és IV. osztály változatos olvasmányaiban, a földrajzban, de újabban még az írás anyagkiválasztásában is tiszteletreméltóan nyilatkozik meg a nemzeti elem, mely a történelmi célt is szolgálja.

A történelmi érzék felkeltése, alakítgatása, a hazaszeretet és nemzeti önérték felébresztése és ápolása az elsorolt tárgyak tanításának egyik célja a másféle célok között. De azért ezek még mindig nem történelmi tanítások. Amiket ezek körében tanul a gyermek, azok alapvetések és többé-kevésbé fényes mozaiklapocskák, amelyeket aztán az V—VI. osztályban használ fel a tanító, illeszt össze és forraszt egészszé. Az V—VI. osztályra vár az a feladat, hogy mint egy egységes fejlődést ismerhesse meg a gyermek azt a legváltozatosabb történelmi multat, mint amilyent a magyarokon kívül kevés nemzet élt át. Ennek a hosszú fejlődésnek az utolsó fejleményei lesznek tudatossá a gyermekben azzal, hogy összefüggő egészben kapja a történelmet ama 10 egységbe foglalt anyagban, melyet a tanterv bizonyos kronologikus hűséggel elsorol. Ezt az anyagot felolvastatom növendékeimmel, hogy egyes sajátos részletei (pl. a török várháborúk hősei) már most kitűnjenek, vagy rámutassak a művelődési részekben való látszólagos hiányokra, melyekre aztán visszatérünk úgyis a tanmenet készítésekor. Itt értetem meg velük, hogy noha a tanterv eléggé részletezi a tanítandó anyagot, annak kiszemelése és összehordása elsősorban mégis a tanítótól függ, aki elkészíti vagy átveszi a már kész tanmenetet és kiválasztja vagy alkalmazkodik az iskolában használatos tankönyvhöz, melyre tekintettel kell lenniök egy-egy anyagrész kidolgozásánál. Itt emeljük ki, hogy a kiszemelt anyag valóban olyan legyen, hogy nemzetünk multjának megismerésén kívül erősítse a nemzeti öntudatot, önértéket, fejlessze az értelmet, lekösse az érdeklődést, érzelmeket: lelkesedést, becsülést, bánatot, ellenszenvet keltsen egyének iránt vagy eseményekkel szemben és érezze meg, hogy a mult egyes eseménysorozata mindig egy közös munka eredménye, mely előbbre vitte a nemzet sorsát vagy hátrább lökte. Azok, kik ebben a munkában előbbre vitték vagy erősítették, megvédték a nemzetet, váljanak eszményekké és töltsék el a kicsi kebleket annak megérezésével, hogy

egy, az utódokkal közös területért, a hazává kiszélesült otthonért éltek erejük szerint, azért a hazáért, mely úgy lesz mindig csak erős, gazdagabb és szerencsésebb, ha minden gyermeke megteszi a kötelességét: dolgozik, tanul, munkálkodik és bizalmát a jobban el nem vesztí. Nehéz gyermekeket arra is megtanítani, hogy a multból velük a jelent is megértessük. De nem egyszer kínálkozik erre is alkalom, hisz még a jövőbe is pillantást vehetünk velük együtt: annyi vész, küzdelem, Muhi pusztá, Mohács után mindig jött a szebb jövő, nem hagyott cserben az isteni Gondviselés, mert nem engedték úrrá lenni magunk felett a lemondást és a csüggedést.

Hogyan, miként valósíthatjuk meg ezeket a célokat, *miféle módszert kövessünk a népiskolai történelem tanításánál?* Erre vonatkozólag a legértékesebb tanácsokat meríthetjük az 1905-i, tehát a régi tanterv részletes utasításából. Klasszikus megállapításai nyolc egységbe vannak összefoglalva, melyek közül egyet sem nélkülözhet az, aki lelkiismeretesen, becsületesen és eredményesen akarja a népiskolai történelmet tanítani. Kiragadom elsőnek a sok gondolat és jótanács közül azt, mely felfogásom szerint a vezérlőnek kellene lenni minden tanító előtt és így szól: „Csak az igazat tanítsuk, bátran és elfogultság nélkül, de nemzetünk forró szeretetével. Különösen tartózkodjunk a nemzetiségi és felekezeti elfogultságtól, ellenségeink becsmúrlésétől és a politikai pártoskodástól. Az igazat tanítsuk, de ebből is csak azt, aminek nevelő hatása és becsé van az iskolában és életben.” Nem tudjuk mindig mi az igaz, különösen a mai világban, amikor divatossá vált az eddig elfogadott történelmi igazságok újból való vizsgálása, „átértékelése”; amikor egy kiváló pedagógusunk állapította meg a tanítóságnak, hogy a történelem sem egészen objektív, tehát a tárgyilagosságot ne a népiskolában keressük; amikor egyesek becsületes, tárgyilagosságot állításait egyoldalúan vagy tudatlanul és felelőtlenül ítélik meg. Nincs még egy olyan kényes tárgya az iskolai oktatásnak, mint a történelem, hisz oly sokféle-képpen lehet magyarázni még azt is, van-e nevelő hatása és becsé egy-egy igazságnak, vagy kell-e egyáltalán ez az igazság? Az eredménye e latolgatásoknak legtöbbször az, hogy sok igazat, félremagyarázható megállapítást, értéket elhallgatnak a tanítás folyamán és lényegtelen, de esetleg csillogó anekdotákkal fűszerezett elbeszélésekben látják a lényegét a történelemtanításnak. Ha vannak is vitatható pontjai a történelemnek, de az igazra való törekvést soha nem szabad feladni, csak a felmerülhető ellentétek kiélezését kerüljük el és inkább azok kiegyenlítésére törekedünk. Így pl. a vallásszabadságért folyó küzdelmeket minden különösebb nehézség nélkül állíthatjuk úgy be, hogy azok a magyarságért és a lelkiismeret szabadságáért folyó küzdelmek is voltak. Egy Rudolfnak vagy II. Ferdinándnak a vallási türelmetlensége és elfogultsága az önkényeskedésre való hajlamukból következett. De hogy türelmetlen mivoltukat hallgassuk el, az elhallgatása lenne a lényeges vonásuknak és a magyar küzdelmek egy olyan

értékes korának, melynek leküzdése nyomán megismerendő értékek fakadtak.

A fontos, kiemelkedő eseményeket kell tanítanunk, amelyeket egy-egy elérendő célra irányuló törekvések mozgattak, hogy egész közlelről megismerjük ezeket a célokat és törekvéseket. És amint e törekvések kielégültek, a nyomukban felmerülő új célok megismertetése a további feladat, kapcsolatban azoknak a kiváló egyéniségeknek a szerepével, kiknek képei „a történettanítás éltető középpontjai“. Így nem kell bővebben magyaráznunk növendékeinknek, hogy olyan adatokra nincs szükségük, melyek emlegetése nélkül is megértik a gyermekek a nemzet életének további fejlődését. Általában kerülni kell minden felesleges, csak az emlékezetet megterhelő tényeket, adatokat, évszámokat. Azok úgysis feledésbe mennek, elhullanak. A nagy összefüggéseket, intézmények kialakulását, a fejlődés, levés folyamatát lássák, értsék és jegyezzék meg a tanulók. Minden elvégzett történelmi leckerész a következő újnak legyen az előzménye, az ú. n. előkészítése. A tárgyalás utáni összefoglalásban pedig már jelezzük az elérendő újabb célt, a feladatot, melynek elvégzése a nemzet történetének, életének egy további újabb korszaka. Így éreztetjük meg a gyermekekkel azt is, hogy a nemzet története egy életfolyamat, mely nem zárul le a jelenkorral, sőt egy beláthatatlan hosszú és még a multnál is szebb jövőre irányul, melynek előkészítésében, munkálásában nekik is részt kell venniök, mint a nagy egész egy-egy kicsiny, de szervesen beletartozó tagjának. Nagy hordereje van tehát annak, ha minden történelmi tanításban mindenkor érvényesül a megszakíthatatlan folytonosság, melynek egyik legfőbb eredménye mint egy valóban érett gyümölcs — csak a történelmi tanulmányok végén hull le fáradozásaink fájáról. A nemzeti feladatokat rendszerint a nagy embereink, hőseink irányítják. Ha szélesebbkörű a szerepük, akkor őket kell a történelmi cselekmények középpontjába állítani, de ne életrajzukat adjuk, hanem bennük is a kort eleve-nítsük meg. Necsak háttér legyen a korszakuk, hanem ők is mint annak eszközei, a kor követelte feladatoknak a végrehajtói legyenek, kiknek esetleg sikerül a legnagyobb is: megmutatni nemzetüknek az új feladatot, a további fejlődés útjait. Ahol arra csak alkalmunk van, ott bele kell szöni tanításunkba anyagi és szellemi életünknek minden terén megnyilvánuló eredményeit, részleteit. Itt nagy hasznát vennénk olvasókönyveinknek, ha a művelődés köréből többet és jobbat merítenének. De annál több anyagot szolgáltatnak legkiválóbb hőseinkről, mint pl. Mátyás királyról, a török háborúk kapitányairól, II. Rákóczi Ferencről. Ezeket mind fel kell újítanunk a gyermekek lelkében. Változatosságot, elevenséget biztosítunk ezzel a tanításnak. Így vonhatja a tanító legkönnyebben tanításába a gyerekeket és így menekül meg attól, hogy tanítása ne legyen egy hosszú elbeszélés, „mesélés“, mint amilyenek, fájdalom, a legtöbben a történelemtanítást lesüllyesz-tik. Egy-egy tanításon belül a nagyobb egységeket megfelelő kér-

désekkel össze kell foglaltatni. A fontosabb neveket, egységek vezérszavait a táblára írni. A tanítást költemény-részletek felolvasásával élénkíteni (pl. Zsigmond háborúival kapcsolatban Arany Rozgonyi Cicellejével stb.). A háborúk részletezését kerülnünk, de nem ott, hol a kort e nélkül meg sem értenék, mint pl. a török háborúk idejét. A hősi önfeláldozás példáinak kiemeléséről soha meg ne feledkezzünk és ha azokat a gyermekekkel is méltányoltatni akarjuk, vigyázzunk a kérdéseinknél, melyek sokaknál így szoktak elhangzani: szép volt-e ez a cselekedete Szécsi Dezsőnek vagy Dugovicsnak?...

Változatos, szemléletes, érdekes, gondolkodtató legyen mindig a történelem-tanítás. Sok külső eszköz is segítségére lehet ebben. Régiségek, pénzdarabok, térképek, rajzok, fényképek, szemléltető képek. Sokat belőlük kitartó munkával a tanító maga gyűjthet össze iskolája számára. Majd minden iskolának megvan az a 20 drb színes történelmi képekből álló sorozata, amit a vall. és közokt. minisztérium adott ki. Ha nincs meg, kiváló festőművészeink történelmi képei mind reprodukálva vannak, sőt 50 drb-ból álló egységes gyűjteményük könyvbe is van foglalva (*Ősi erény*, Kosmos kiadása). Sokat kellene beszélni a szemléltetés módjáról, mert e téren gyakori a hiba. Az említett 20 drb-ból álló képsorozathoz magyarázó füzet is van csatolva. Hacsak egy-egy képre vonatkozót olvastatunk fel, már azzal is igen jó szolgálatot teszünk a leendő tanítóknak. Nem egyszer kitűnően lehet élénkíteni a tanításokat a megjelenítéssel, a mostanában különösen divatossá vált dramatizálással. Ausztriában, Németországban, Angliában sokat foglalkoznak azzal, hol és miként lehet ezt belevinni az elemi iskola munkájába. Angliában éppen a történelem tanításával kapcsolatosan törnek lándzsát mellette, utalva arra, hogy sokáig úgysem kellett más a történelem tanításához, mint a dobogó, könyv és jó emlékezőképesség.

Tankönyv is kell a történelemhez. Vannak, kik az olvasókönyvön kívül más tankönyvet nem találtak feltétlenül szükségesnek az el. népiskolában. Az új tanterv mindjárt az olvasókönyv után említi, mint legfontosabbat, a történelem-könyvet. Az új tanterv megszületése óta három történelmi tankönyvet engedélyezett a Tankönyvügyi Bizottság. Ezeket és a hitfelekezetek egy-egy legjobb, leghasználatosabb könyvét feltétlenül be kell mutatni növendékeinknek. Kár, hogy a hivatalos bírálatok a tankönyvekről nem jelennek meg és így csak oly ismertetéseket lehet róluk olvastatni, melyek sokszor adóságok maradnak a lényeggel. A bemutatott tankönyveket necsak kívülről nézgessek növendékeink. Meg kell azokkal egy kicsit közelebbről is ismerkedni. Ne hagyjuk a szaktanárok egyéni belátására, hogy megszerzik-e bemutatásra vagy sem a legfontosabb el. iskolai tankönyveket. A tanítóképzőkben tankönyvgyűjteményeket kellene létesíteni, mert a legtöbb képzőben ilyenek nincsenek. — 1928-ban ezek létesítését ajánlja az angol közoktatási tanács az angol közoktatásügyi miniszternek a további javaslattal,

hogy a tanítóképzőkben kell a tanítójelölteket a tankönyvek és olvasmányok kiszemelésére, valamint az iskolai könyvtárak vezetésére előkészíteni. A tankönyv nemcsak a tanulónak, hanem a tanítónak is fontos segédeszköze. A tanulónak az emlékezetét segíti, a tanítónak a vázat, a szellemet adja meg, melyre magyarázatát felépíti. Ezt kell a tanítónak elsősorban figyelembe venni, mikor egyik igen fontos munkájaként iskolájának a tanmenetét az iskolában használatos tankönyv alapján elkészíti. Tanítványainknak megadjuk az általános és részletes szempontokat a tanmenet elkészítéséhez. Megbeszéljük a tanítás évi időmennyiségét, mely rendes viszonyok között 35 hét. Új anyagközlésre 25 hétnél többet nem vehetünk el. A fennmaradt 10 hétből megmaradó órák kellenek az ismétlésekre, összefoglalásokra. Megvizsgáljuk egy-egy tanítási egység terjedelmét is a tankönyvekben. Keresünk vonatkozásokat az olvasókönyvekben és így természetesen azokat is átforgatjuk egy kicsit. Dícséretes értéknek emeljük ki például az ilyeneket mint Őseink emléke, vagy az Árpádkorabeli gyerekek, melyek a multat szinte élővé teszik. Megállapítjuk egyik-másikban a jó tartalom mellett az anakronizmust (Dobó várában például gyutacsokat készítettek). Összeszedjük a szemléltetésre alkalmas eszközöket, képeket; kiválogatjuk a költemény-, olvasmányrészleteket (pl. Zrínyinél a katonás választ, mely rövid nyolc sor, de felemelően jellemző). Felhívjuk a figyelmet arra, mennyivel nehezebb a részben osztott el. iskolában a tanmenet-készítés, mert ott az V.—VI. osztályban nemcsak ismétlődik a történelemtanítás, de keretében időt kér a polgári jogok és kötelességek tárgya. Ilyen megbeszélések után lehet aztán a feladat a tanmenet elkészítése, majd esetleg összehasonlítása az intézeti gyak. elemi iskola tanmenetével (el. isk. tankönyvül természetesen azt választjuk, amit a gyakorló iskolánál használnak. Bemutatom ilyenkor mindig a fővárosi el. iskolák kölcsönkért tanmenetét is).

Megbeszéléseink folyamán még kijelölünk egy olyan történelmi tanítási egységet (félórásat), melyet aztán a következő (utolsó, hatodik órán) a tanár eltanít növendékei előtt a gyakorló iskola V.—VI. osztályában. Előzetesen azonban felhívja a növendékek figyelmét arra is, hogy mindenki gondolja el röviden, hogyan tanítaná azt az egységet az elhangzott módszeres elvek, megbeszélések alapján. Demonstráció után aztán közölje a szaktanár, hogy tanításával miféle célokat, milyen módszerrel és eszközökkel igyekezett elérni, vagyis tegye tudatosság a tanítását. — El is maradhat ez a demonstráció akkor, ha a tanár a következő évben a történelemtanítások megkezdésekor egy ú. n. mintatanításra vállalkozik, melynek elhangzása után aztán az előbb említett módon azt tanítványaival megbeszéli.

Még a tankönyvek és olvasókönyvek megismertetésekor kell bemutatnunk az el. népiskolai történelemtanítás vezérkönyveit. Ilyen könyv csak egy jelent meg Kiss Áron és Mayer Miksa tollából és 1886-ban ért 2. kiadást, tehát már 45 éves. Nemcsak

vezérkönyv a népiskolai történettanításhoz, hanem „egyszersmind bevezetés a történettudományba“. Meglehetősen terjedelmes, 415 lapra terjedő könyv, melynek első 10 íve az elméleti rész, a többi pedig a gyakorlatot szolgálja. Ismertetésbe nem bocsátkozom. Tanítványaimnak sem beszélek sokat a könyvről, mert könyvtárunkban ez megvan hat példányban és azokat azzal adom ki, hogy forgassák, lapozgassák át. De kiemelem, hogy meglepően sok értékes anyag van benne és meglátszik e könyvön az, amit a szerzők előszavuk végén közölnek, hogy öt évi közös kutatásuk és munkálkodásuk eredménye. Mindenesetre bárki írja meg az *Egységes Vezérkönyvek* sorozatában a történelemtanítás vezérkönyvét, annak figyelmébe ajánlhatom azt, hogy Kiss Á. és Mayer M. 45 leckében részletesen feldolgozták a történelem anyagát. (Ebben akkor még a keleti és klasszikus népek történelme is benne volt.) Eleget tettek tehát annak a kíváncsúnak, mely úgy hiszem erősen él a tanítóság körében még ma is, mert a Néptanítók Lapjának 1927-i évfolyamában is napvilágot látott és így hangzik: „Csak olyan vezérkönyv tud igazi gyakorlati eredményeket teremteni, amely a tanterv anyagát aprópénzre váltva óráról-órára feldolgozott minta-tanítás alakjában nyújtja“. Hogy helyes-e ez a kívánság és vélekedés vagy sem, azt most nem taglalom. Szerintem is egy vezérkönyvben nem elég a sok jó tanács (vagyis csak az elmélet), hanem kell oda minél több minta és azok végére a magyarzat, hogy itt ezek és ezek a célok valósulnak meg és ilyen meg amolyan gondolatok és metódusok demonstrálódnak. — Irtak még a történelmi tárgyak módszeréről Erdődi János, majd 1905-ben Dreisziger Ferenc, de 20 év óta ebben az irányban újabb didaktikai munkát nem kaptunk. Felhívom tanítványaim figyelmét a régi *Magyar Tanítóképző Gyakorlóiskola* c. mellékleteire, hol sok érdekes mintatanítás van, nemkülönben a Néptanítók Lapjára, hol szintén található történelmi tanítások, melyeken tapasztalhatják a módszeres elvek érvényesülését. És természetesen felhasználom a szaktárgyam tanítása közben is azokat a kínálkozó alkalmakat, melyek kapcsolatba hozhatók a népiskolai történelem tanításával, melyet minden szaktanári elfoglaltság nélkül is az el. népiskola egyik legfontosabb tárgyának tartok. Nemcsak ama nagy anyaggyarapodásánál fogva, mely szélesebbkörű, mélyebben járó és egységes ismeretek nyújtására tette képessé, hanem kibővülő és legmagasabb rendű célkitűzéséért, mellyel a nemzet életerejében való bizalom és az isteni gondviselésben való hit plántáló tárgyaúl tétetett. És mégis ennek a nagyon fontos és megújult tárgynak az érdekében tesznek az ú. n. továbbképző tanfolyamok, pedagógiai szemináriumok számára előadókat képző, tanfelügyelőket az új tantervvel megismertető előadások a legkevesebbet. Mert az előkészítő történelmi oktatást szolgáló beszéd és értelemgyakorlatok, olvasmánytárgyalások és földrajzi leckék még nem jelentik a népiskolai történelemtanítást, ha dolgoznak is érette, mint ahogy minden egyes tárgy dolgozik a másikért. A történelmi ismerete-

ket az V—VI. osztály nyújtja. Ez az a tárgy, melynek ismerete nélkül jó hazafi senki sem lehet. Ez az a tárgy, melyen keresztül bele lehet ültetni a lelkekbe azt az érzést, hogy vélekedhetünk sokféleképpen, teleharsoghatják a füleket jelszavak zürzavaros fergetegével, de azért egyeknek kell lennünk, mert csak egy hazát adott a Teremtő nekiünk is és ezért a hazáért folyt ki annyi vér és annyi könny. Ezért kell ezt a tárgyat nagyon megbecsülnünk és nagy célkitűzései szerint vele élnünk, népiskolai tanításának módszerével pedig csekély időnk ellenére is szeretettel foglalkozunk.

Mesterházy Jenő.

A kanti filozófia hatása a jelenkori pedagógiában.*

Százötven éve annak, hogy megjelent Kantnak „A tiszta ész kritikája” c. műve, amely-új korszakot nyitott a gondolkodás történetében. Az általa inaugurált filozófia szelleme megtermékenyítette az egész szellemi életet, a pedagógiai gondolkodást is. Miben áll annak az új principiumnak jelentősége, amely „A tiszta ész kritikájá”-ban jelentkezik először s mennyiben érezhető hatása a jelenkori pedagógiában? Hogy erre a kérdésre megfelelhessünk, előbb a filozófia Kant előtti állapotát kell röviden vázolnunk.

Az újkori gondolkodás egyik nagy problémája a megismerés; még pedig a módszer kérdése az, amely első sorban érdeklí a bölcselkedőket. E szempontból empirizmus és racionalizmus állnak egymással szemben. Sokáig párhuzamosan fejlődnek és a kanti filozófiát úgy is lehet felfogni, mint nagystílusú kísérletet a két irány kibékítésére. Hovatovább felvetődik egy másik probléma is a megismerésre vonatkozóan: mily viszony van ismeret és valóság között? Vajjon ismereteink képmását adják-e a valóságnak? Az angol Locke arra az eredményre jut, hogy a dolgok alakjára, nagyságára, helyzetére, szóval matematikai és geometriai sajátságaira vonatkozó megismeréseink fedik a valóságot; ellenben a színek, hangok, ízek stb. nem a dolgok sajátosságait, hanem csupán érzékeink állapotait mutatják. Az angol empirizmus a maga további történetében folytatása a Locke megkezdette kritikai vizsgálatnak; betetőzését Hume-ban éri el. Locke objektív érvényességet tulajdonít még bizonyos ismereteinknek, Hume szerint valamennyi ismeretünk szubjektív jelentőségű csupán. Kritikája megrendíti a tudományos világszemlélet alapfogalmait, a tárgy és az okság fogalmát. Azt mondjuk, hogy a világ tárgyakból áll, amelyek ok-okozati viszonyban vannak egymással. Hume azt bizonyítja, hogy a tárgy és az okság fogalmi illúziók, mert nincs tapasztalati alapjuk; pszichikai mechanizmusunk szükségszerűen hozza létre, de nincs jogunk állítani,

* A márc. 25.-iki taggyűlésen tartott előadás vázlatja.

hogy objektíve is érvényesek. Így az angol empirizmus, amely a valóság tudományos megismerésének programjával indult útnak, legfőbb képviselőjében ahhoz az eredményhez jut, hogy a valóságra vonatkozóan minden tudományos elmélet lehetetlen.

Másfelől a racionalizmus azt hirdeti, hogy igenis van tudományos megismerés s hogy a valóság törvényszerűségét illetően legértékesebb ismereteink az észből származnak. Arra a kérdésre pedig, hogyan lehetséges az egyezés ismereteink és a valóság között, Leibniz praestabilita harmonia-tana adja meg a feleletet: Isten eleve úgy rendezte be az emberi elmét is, a valóságot is, hogy a kettő egyezzek egymással.

Ez volt a filozófia állása a szóbanforgó problémára nézve „A tiszta ész kritikája” megjelenése előtt. Kant a maga fejlődésében hatását érezte mind a két filozófiai irányynak. A Leibniz—Wolff-féle racionalizmusban kapta első filozófiai nevelését; Hume „ébresztette fel dogmatikus álmából”. A praestabilita harmonia tanától idegenkedett; Hume szkepticizmusát nem tehetette magáévá, mert rendíthetetlenül hitt a tudományos megismerés objektív érvényességében. A nagy probléma az volt számára, hogyan lehet a tudományos megismerés objektív, azaz egyetemes és szükséges érvényességét igazolni.

Ennek a problémának a megoldását adja „A tiszta ész kritikája”. A kanti megoldás lényege az, hogy homlokegyenest megfordítja a viszonyt ismeret és valóság között, amely addig minden ismeretelméletnek feltevése volt. Kant előtt azt tanították, hogy a megismerő elme igazodik a valóság után; Kant azt tanítja, hogy a valóság igazodik a megismerő elme után. Ez a kopernikusi szempontváltoztatás Kant filozófiájában. Kant előtt a megismerést passzív befogadásnak vették; Kant szerint az elmének nagyon is aktív szerep jut a megismerésben. Világképünkben anyagi és formai elemet kell megkülönböztetni. Az anyag — szín, hangok stb. — adva van; a káotikus élményanyagot elménk formálja kozmoszá olyképen, hogy rendezi a tér és idő szemléleti formái, az okság, a tárgyiasság stb. értelmi fogalmai és az ész egységesítő eszméi segítségével. Ami rend, törvényszerűség van világképünkben, mind elménkből származik. Az emberi szellem képes objektív ismeretekre szert tenni a valóságra nézve, mert szintétikus funkcióival maga hozza létre a valóságot. De a megismerésnek határai vannak. Az emberi szellem csakis az általa formált tapasztalati világot, a jelenségek világát képes megismerni; a tőle független, megismerési formáitól nem érintett „magánvaló” világ (Ding an sich) megközelíthetetlen számára: a metafizika mint tudomány lehetetlen.

Kant ismeretelméletének összefoglaló jellemzésében az előadó rámutatott az új (transzcendentális, kritikai) módszer sajátosságára, Kant álláspontjának szubjektívizmusára s különösen kiemelte a spontaneitás mozzanatát az új elméletben. E szempontból párhuzamot vont Kant és Pestalozzi között. Valamint Kantnál a *tapasztalat* nem jelenti a benyomások egyszerű be-

fogadását, hanem az érzéki adottságnak az elme formáival való elrendezését, úgy Pestalozzinál is a *szemlélet*, neveléstudományának centrális fogalma, nem jelent egyszerű érzékelést, hanem megadott szempontoktól (szám, alak, szó) vezetett s így bizonyos mértékben már az értelmi feldolgozást is magában foglaló szellemi működést. — De Kant a megismerés kritikai vizsgálatában oly termékenynek bizonyult módszert átviszi az erkölcsiség és a művészi alkotás területére is. Itt is kimutatja az emberi szellem döntő spontaneitását. Az erkölcsiség lényege az, hogy az ember maga alkotta észtvörényt (kategorikus imperatívust) követi cselekvéseiben; a művészi lángelmét pedig az jellemzi, hogy nem idegen szabályt követ, hanem maga adja magának a szabályt. Így Kant filozófiai kritikája átfogja a tudomány, az erkölcsiség (s vele együtt a vallás) és a művészet birodalmait. De tudomány, erkölcsiség, vallás, művészet együttesen az, amit kultúrának nevezünk. Kant filozófiai rendszere kultúrfilozófia.

Ezen a ponton találkozunk a mai pedagógia Kant filozófiájának szellemével. Mi ugyanis a pedagógia filozófiai alapvetését a kultúrfilozófiában látjuk. Herbart csupán egy célkitűző tudományt vesz fel, az etikát. A mai pedagógia, akár herbarti alapon alkalmazott tudománynak tekinti magát, akár, Herbarttól eltérően, autonóm tudománynak; filozófiai alapvetését az etikán kívül a logikában, az esztétikában, a vallásfilozófiában is, vagyis az egész érték-, illetőleg kultúrfilozófiában keresi. Ennek a filozófiának Kanttal való kapcsolata talán nem mindenki tudatos; de azok a gondolkodók, akiknek nevéhez fűzni szokták (Windelband, Rickert stb.) kifejezetten Kant tanítványainak vallják magukat. Így „A tiszta ész kritikája” által inaugurált szellem elevenen él a jelenkor pedagógiájában. *Dr. Szemere Samu.*

EGYESÜLETI ÉLET.

MEGHIVÓ

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1931. május 16-án d. e. 1/21 órakor Győrött a városháza közgyűlési termében tartandó

XXI. RENDES KÖZGYŰLÉSÉRE.

Tárgysorozat:

1. Elnöki megnyitó.
2. *Barcsai Károly*: A tanítóképző-int. tanítás módszere és a személység.
3. *Mihalik József*: A tanárság anyagi helyzete.
4. Főtitkár és a pénztáros jelentése.
5. A következő közgyűlés helyének megállapítása.
6. Esetleges indítványok tárgyalása.*

Az elnökség.

* Indítványokat az Alapszabályok 37. §-ának f) pontja értelmében nyolc nappal a közgyűlés előtt írásban kell az elnökséghez benyújtani.

A főtitkár közlése. Egyesületünk vezetősége arra törekszik, hogy taggyűléseinken a tanítóképzőintézeti tanárságot érdeklő és a tanítóképzőintézeti nevelést és tanítást érintő kérdések kerüljenek megbeszélésre. Ezekben a gyűléseken a tanítóképzőintézeti tanárság előadásával, hozzászólásaival élénken vesz részt. Taggyűléseinket vidéki kartársaink is látogatják. Az egyesületi élet élénkítése és vidéki kartársainknak az együttműködésbe való még erőteljesebb bevonása végett kívánatos lenne, hogy taggyűléseinken úgy a budapesti, mint a vidéki kartársaink közül minél többen vennének részt előadásaiikkal is. Felkérjük ezért azokat a kartársakat, akik előadást óhajtanak tartani, hogy előadásukat, az előadás pontos címével a főtitkárnak jelentsék be.

Választmányi ülés. A Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesülete 1951. március 16-án a VII. ker. áll. tanítóképzőben választmányi ülést tartott.

Párvy Endre elnöklete alatt jelen voltak: *Tabódy* Ida, *Sarudy* Ottó, *Schön* István, *Pócza* József, *Jaloveczky* Péter, *Lux* Gyula, *Kiss* József, *Barabás* Tibor, *Jancsó* Erzsébet, *Balázs* Béla, *Frank* Antal, *Harmos* Sándor, *W. Lajos* Mária, *Bocskay* István (Szeged), *Strauchné Entz* Jolán, *Kalmárné Kostyál* Ilona, *Sebestyén* Erzsébet, *Kádár* Ilona, *Forgó* Sarolta, *Jaloveczkyné Czinkovszky* Cornélia, *Erdélyi* Olga, *Éber* Rezső, *Prochaska* Ferenc, *Novy* Ferenc, *Oroszlány* Erzsébet, *Braun* Angella, *Zsindely* Katalin, *Mesterházy* Jenő, *Mihalik* József és *Molnár* Oszkár.

1. Elnök üdvözölve a megjelenteket az ülést megnyitja és a következő bejelentéseket teszi: a) *Nagy* László kartársunk február 28-án elhunyt. Méltatja a megboldogult érdemeit, az országhatárokon túl is hírnevet szerző munkásságát; bejelenti, hogy az egyesület a ravatalára koszorút helyezett és a tanárság nevében *Kiss* József mondott búcsúztatót. Bejelenti továbbá *Neubrun* Tóbiás nyíregyházi kartárs és *Czeglédy* Tivadar kiskunfélegyházi gazdasági tanár elhunytát. Mindenikük emléket jegyzőkönyvileg megörökítjük. — b) A jelenlévő *Sarudy* Ottó kir. főigazgatónak kormányzói kitiűntetése alkalmából az egyesület gratulációját és jókívánásait fejezi ki. — c) A tagdíjhátralékosok fizetésre való felszólításának megvolt az eredménye, mert eddig 800 pengő hátralék folyt be. — d) Bejelenti, hogy az egyesületből kiléptek: *Wenszky* Károlyné, *Jassovszky* Miklós, *Csink* Ilona, *Ambrózy* Margit, *Legányi* Ilona, *Spartzer* Irén, *Kovács* Irén, *Exner* Leo. Tudomásul szolgál. — e) Az egyesületbe való felvételüket kérik: *Stich* Nándor (Baja), *Szabó* Zoltán (Baja), *Pál* Mátyás ig. (Kalocsa), *Pataky* Ilona (Budapest), kiket a választmány a tagok sorába iktat. — f) A mai választmányi ülésről kimentették magokat: *Berényi* Irén, *Várad* József és *Bartha* Károly. — g) Az egyes intézetek által az egyesület javára rendezett hangversenyek stb. ügye jól halad és már eddig a következő összegek folytak be: II. ker. tanítónőképző 500 P, Nyíregyháza 40 P, Baja r. kath. tanítónőképző 50 P, Budapest I. ker. tanítóképző 71 P. Úgy az egyes intézetek igazgatóinak, valamint a rendező lelkes tanároknak elnök a választmányi őszinte köszönetét fejezi ki az elért szép erkölcsi és anyagi sikerért és az egyesület iránt mutatott szeretetükért. — h) *Laszcik* Ernő kalocsai tanár javaslatát, aki valamelyik budapesti képzővel a kalocsai tképző zenekarával együtt Budapesten lenne hajlandó hangversenyt rendezni, a választmány a rendkívül komplikált szervezési okok miatt ez idő szerint nem valósíthatja meg. A lelkes gondolatért elismerését fejezi ki. — i) Jelentést tesz *Fornwald* József gymn. tanárnak a fizika cselekedtető tanításáról egyesületünkben tartott előadásáról, melyért a választmány hozzájárulásával köszönetet fog mondani. — j) *Barcsai* Károly győri tanár

indítványt adott be az egyes, tanítói szolgálati évekkal bíró tanároknál ezen évek beszámítása ügyében. A választmány hosszas vita és megbeszélés után úgy dönt, hogy általánosságban kérni fogja a minisztériumot: a tanítói szolgálatban eltöltött évek számíttassanak át megfelelő kulcs szerint a polgári iskolai szolgálatba és az így nyert évek viszont a megállapított kulcs szerint tudassanak be a tanítóképzői tanári szolgálatba.

— k) A választmány tudomásul veszi, hogy a IV. Finn-ugor kongresszus rendező bizottságától meghívó és prospektus érkezett.

2. *Elnök*, utalva az 1930. december 19-i választmányi ülésen elhangzottakra jelentí, hogy a gyakorló iskolai tanítók címkérdésének ügyében kibocsájtott körlevelekre a válaszok megérkeztek, melyeknek feldolgozására és előterjesztésére *Schön István* gyak. isk. tanítót kérte fel. *Schön István* bejelenti, hogy 51 válasz érkezett 48 gyak. isk. tanítótól és 3 intézettől. Egyes válaszokat felolvasva megállapítja, hogy a gyak. isk. tanítóság 79%-a a gyakorlóiskolai tanár címét óhajtja. Óhajukat általában véve a tőlük megkívánt szakvizsgával, a munkatöbblettel, fokozott felelősségükkel és jelenlegi pozíció és címbeli kényes helyzetiükkel támasztják alá. A megindult vita kezdetén *Párvy* elnök kijelentette, hogy minden tanítóképző tanár tisztában van azzal a fontos munkával, amit a gyakorlóiskolai tanítóság kifejt és hogy a tanítóképzés legfontosabb része a gyakorlóiskolában folyik le. Mindazokat a kijelentéseket tehát, melyek a bejött válaszokban arra vonatkoznak, hogy a tanárság a gyak. isk. kollégákkal a testület többi tagjaihoz képest a tanítók rovására megkülönböztetően bánnék, általánosítani nem lehet. *Frank Antal* szerint a kérés teljesíteniük kell, mert úgy érzi, hogy a jelenlegi helyzet által elégedetlen gyak. isk. tanítók megnyugtatásával a tanítóképzés ügyét szolgálják. Ahogy a polgári iskolai tanítói oklevéllel bírók a polgári iskolai tanárképzés megszervezésével tanárokká lettek, éppen úgy a gyakorló iskolai tanítóknak a jobban megszervezett szakvizsgálat letévése után lehetne tanári oklevelet adni. *Balázs Béla* rámutat arra a nehéz helyzetre, amelyben a gyakorlóiskolai tanítók vannak, kiknek kéréséből keserűség csendül ki. Úgy látja, hogy itt tulajdonképpen több érdeket kell kielégíteni és megvédeni. Jogos, hogy a gyak. isk. tanítók fontos munkatöbblete honorálva legyen, de talán helyesebb lenne, ha ezt az állam nem címmel, hanem anyagiakkal tenné. Szükség van a gyak. isk. tanítóságnak a külső tanítóktól való megkülönböztetésre, mert ők valóban kiemelkedtek azok sorából. Nagy akadály a egyöntetű elintézésnek, hogy a felekezeti gyak. isk. tanítók a szakvizsga letételére nincsenek kötelezve, ezt a megkülönböztetés érdekében náluk is szorgalmazni kell. Leghelyesebbnek tartaná a szakfelügyelői címet, mert a tanári címet tanári képesítés nélkül megadni nem tartja lehetségesnek. Ebben a tekintetben védeni kell a tanítóképző intézeti tanárság címének sérthetetlenségét és jogosságát. Ezt a védelmet különösen a vidéki tanítóképzők tekintélye kívánja. Ha a gyak. tanítók kérését támogatjuk, úgy a legjózanabb óhaj mellé kell állanunk s ez a „gyakorló iskolai tanár”-i cím megadása.

Molnár Oszkár nem hinné, hogy a gyak. tanítók ilyenirányú kérése eredményt érne el, mert véleménye szerint a minisztérium arra az álláspontra fog helyezkedni, hogy a cím nem a hivattal, de a képesítéssel jár. Másféleképpen kellene eredményre törekedni s ezt szerinte úgy lehetne elérni, ha megszerveztetnék az 1—2 éves gyakorló iskolai tanárképzés és ennek vizsgáztató bizottsága megadhatná aztán a tanári címet. *Párvy* Endre Balázs és Molnár felszólalásaiban látja egyedül azt az utat, mellyel a kérdés megoldható. Feltétlenül a szakvizsga fontosabbá tételét, esetleg a képzés beállítását is kell kérnünk. *Sarudy Ottó* megemlíti, hogy ő a mult ülésen a tiszteletbeli tanár cím mellett volt. Csak úgy bízik az

eredményben, ha a két kérést egyesítve azonnal hozzáfogunk a szakvizsgálat kimélyítésének kidolgozásához kiterjesztve azt minden tanítóképzőre s akkor ez a munka meghozhatja a tanári címet. *Novy Ferenc* szerint megoldható lenne a címkérdés úgy is, ha egyes gyak. isk. tanítókat bizonyos idő múlva, ha beváltak, az illető tanártestületek hoznák javaslatba a tanári cím megadására.

A választmány végeredményben két memorandum felterjesztését határozta el: az elsőben kollegiális érzéstől áthatva a gyakorló iskolai tanítók kérését terjeszti fel, kérve részükre a gyakorló iskolai tanári cím megadását; — a másodikban a gyak. isk. tanári tanfolyam és szakvizsga beállítását kéri, melynek javaslati kidolgozására *Molnár Oszkár, Frank Antal, Kiss József, W. Lajos Mária* és *Schön István* tagokból bizottságot alakít.

3. A közgyűlés előkészítő munkálatainál az alapszabályszerű rendes tárgysorozat után vita indul meg, vajjon a közgyűlés Győrben, avagy Budapesten tartassék-e meg. Mivel féltő, hogy a győri közgyűlés részvétlenség miatt nem folynék le megfelelően, az elnökség felhatalmazást kap, hogy különösebben a dunántúli tanítóképzőktől kérjen információkat s ha a győri gyűlés nem lenne biztósítva, a közgyűlést Budapestre hívja egybe. A közgyűlés idejének és egy megtartandó előadás témájának és előadójának megállapítását, hangsúlyozva, hogy az előadónak képzői tanárnak kell lennie, a választmány az elnökségre bízta.

4. *Elnök* előadja, hogy az Országos Közoktatási Tanács társadalomtudományi bizottságához a Magyar Nemzeti Szövetség a magyar tanító-ságnak a szociológiában való alaposabb kiképzése céljából egy elaborátumot nyújtott be. Ennek tárgyalása ikapsán a bizottság vizsgálat tárgyává tette a tanítóképző intézeti tantervnek a társadalomtudomány tanítására vonatkozó részét s azt két szempontból módosítandónak találta. Először is elhagyandónak véleményezte a III. osztály történelméhez függelék gyanánt odaillesztett társadalom — fejlődést tárgyaló anyagot, egyrészt, mert ezen anyag az V. osztályú közgazdaságtan tantervében csaknem szóról-szóra megismétlődik, másrészt pedig, mert ez az anyag az egyetemes történelem tanításában úgyis előfordul a megfelelő eseményekkel kapcsolatban. A másik módosítási terve a bizottságnak a közgazdaságtanra vonatkozik, amennyiben e tárgy tanítására kiszabott heti 1 órát kevésnek találja s azt heti 2 órára óhajtaná felemelni, ami által a jelölteknek a szociológiában való alaposabb kiképzése is megoldást nyerne. Mivel a bizottság e tantervmódosító javaslatoknak a Közoktatási Tanácsban való előterjesztésével elnököt bízta meg, a maga részéről felkéri a választmányt, hogy vita keretében nyilvánítson véleményt s foglaljon állást a javaslatokat illetőleg. Élénk vita után a történelem tanárai kijelentik, hogy a társadalom-fejlődési anyagot készék átengedni, mert ez a függvény nekik eddig is nagy terhet jelentett s örömmel vennék, ha az erre fordított időt a jövőben részint a legújabb kor művelődéstörténeti anyagára, részint pedig ismétlésekre fordíthatnák. A választmány egyhangú határozattal kimondja, illetőleg javasolja, hogy a III. osztály társadalomfejlődési anyaga csatoltassék az V. osztály közgazdasági anyagához.

Újabb vita indul meg az V. osztályú közgazdaságtan óráinak heti 2 órára való felemelésére vonatkozólag. Mivel a tanterv által kiszabott heti 30 órát túllépni nem szabad és nem is kívánatos, felmerült a gondolat, hogy mivel alig mutatkozik számbavehető eredmény a német nyelv tanításánál, adassék át az egyik német óra a közgazdaságtannak. Voltak, akik mind a 2 német órát elvenni javasolták és az egyiket közgazdaságtanra, a másikat a magyar irodalomra óhajtották fordítani.

De voltak olyanok is, akik az egészségtan 1 óráját adták volna oda a közgazdaságtannak, mert nézetük szerint az egészségtan anyaga beolvasható lenne — úgy, mint régen volt — a testtan keretébe is.

Balázs Béla tapasztalata szerint egyes, a tanítóra nézve fontos tárgyak, mint pl. a hazai történelem, a kevés óraszám miatt nem taníttatják megfelelő módon. Tantervrevizióra van szükség és a világtörténelmet meg kell rostálni. E revíziós munkához már most meg kell kezdeni az előmunkálatokat. Többek hozzászólása után az a vélemény alakult ki, hogy az Országos Közoktatási Tanács a saját belátása szerint vagy az V. osztály felállítására alkalmából automatikusan ott óraszámokhoz jutott tárgyakból, vagy a németnek az V. osztályból való kizárásából, vagy az egészségtan megcsönkítéséből igyekezzen óraszámokhoz jutni és azokat a magyar történelem és irodalom és a közgazdaságtan intenzívebb tanítására fordítsa.

Ezzel az ülés véget ért.

Mihalik József titkár.

Márciusi taggyűlés. Egyesületünk március 23-án d. u. 5 órai kezdettel, népes taggyűlést tartott a II. ker. áll. tanítónőképző-intézetben, melyen az egyesület tagjain kívül több testnevelési tanár is megjelent.

A taggyűlés első előadója *Dr. Szemere Samu*, a budapesti izr. tanítóképző-intézet igazgatója volt, aki abból az alkalomból, hogy az idén van 150 éve annak, hogy Kantnak *A tiszta ész kritikája* című műve megjelent, *A kanti filozófia hatása a jelenkori pedagógiában* címen tartott előadást. Előadásának vázlatát folyóiratunk más helyén közöljük. Az előadó magas színvonalú, értékes előadását a megjelentek nagy figyelemmel hallgatták és *Párvy* Endre elnök mondott neki érte meleg köszönetet.

A második előadás *Dóby* Ida tanárnő előadása volt: *Mit tanítson a szaktanár a tanítóképzőintézetekben a testgyakorlás népiskolai módszeréből?* Előadó vázolta, hogyan készítendő elő a tanítónövendék első osztályos korától kezdve öt éven keresztül, a népiskolai testgyakorlás tanításához. Az alapos és minden részletre kiterjedő előadáshoz, mely lapunkban meg fog jelenni, többen hozzászóltak és az így előállt megbeszélések kapcsán teljesen kialakult a tanítóképző-intézeti tornatanár teendője, hogy a növendékek, testgyakorlásukkal egyidejűleg, a népiskolai testnevelésre is előkészíttessenek.

IRODALOM.

Tiboldi József: 1. *Kétszólamú hazafias dalok.* II. füzet. 2. *Háromszólamú hazafias dalok.* II. füzet. 3. *Négyszólamú férfikarok.* IV. füzet. Szerző kiadása. Pesterzsébet, 1931.

Mivel a népiskolai daloskönyveket nem szokták a tanulókkal megvételni, azért ezekből aránylag kicsiny a fogyasztás. Ez okból iskolai dalirodalmunk alig mutat számbavehető fejlődést. Néhány újabb dal kivételével ma is azokat a dalokat éneklük az iskolákban, amiket 30—40 évvel ezelőtt énekeltek. Különösen gyermekkarra írt hazafias dalokban nagy a hiány, ami nem csekély gondot okoz a tanítónak, mikor megfelelő műsorszámot keres. Azért örömmel kell fogadnunk az ily irányú újabb szerzeményeket.

Az első füzet 12 hazafias, irredenta, kétszólamú gyermekkart tartalmaz, melyeknek szövegét 3 dal kivételével a legújabb hazafias líra képviselőinek népiskolai használatra alkalmas költeményeiből választotta a szerző. A második füzet ugyanazokat a dalokat tartalmazza háromszólamú letétben.

A többnyire kétszakaszos, népies ízű dalok hangulata megegyezik a szöveg hangulatával. A dallamvezetés, a könnyen énekelhető lépcsőzetes menetek ellenére is, elég dallamos. Nehezebb hangközugrások ritkán fordulnak elő. A szerző szigorúan alkalmazkodik a gyermekek hangterjedelméhez. Az altszólamok is könnyen betaníthatók. Mint hazafias iskolai ünnepélyeken sikerrel előadható műsorszámok nép- és polgáriiskoláknak ajánlhatók.

A szerző férfikar-sorozatának IV. füzeté öt hazafias dalt tartalmaz, melyek szerényebb igényű férfikarok által hatásikeltően előadhatók.

A szerző kiadásában megjelent litografált füzetek 4—4 pengőért kaphatók a szerzőnél. (Pesterzsébet, Vas Gereben-u. 11.).

Ehrlich Antal.

H I R E K.

Szakfelügyelői megbízatás kiterjesztése. A közokt. miniszter *Sztánkó Béla* nyug. c. főigazgató, ének- és zeneoktatási szakfelügyelő szakfelügyelői megbízatását a nem állami tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetekre is kiterjesztette.

Miniszteri elismerés. A közokt. miniszter *Répay Dániel* bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-int. tanárhoz nyugalmabvonulása alkalmából a következő iratot intézte: „Abból az alkalomból, hogy Tanár urat — szolgálati idejének teljes betöltése után — saját kérelmére nyugalomba helyeztem, Tanár úrnak a magyar tanítóképzés és népművelés terén példás kötelességtudással, lelkes ügybuzgalommal és önkéntes hadbavonulással is beigazolt törhetetlen hazaszeretettel végzett munkájáért, valamint a Magyar Gyermektanulmányi Társaságban kifejtett értékes fáradozásaiért őszinte elismerésemet fejezem ki. Bpest, 1931. évi febr. hó 19-én. Klebelsberg.“

Alkalmazás. A közokt. miniszter *Erdős Lajos* rajztanárt a f. isk. év befejezéséig a bpesti izr. tanítóképző-intézetnél óraadói minőségben alkalmazta.

Áthelyezés. A közokt. miniszter *Propsztl Vilmos* okl. ttóképző-int. tanárt, jelenleg szolgálattételre a bpesti II. ker. áll. tanítóképző-intézet gyakorlóiskolájához beosztott áll. isk. tanítót a nyíregyházi áll. tanítóképző-intézethez áthelyezte és az ott ellátatlan rajz-, szőlőj- és zeneórák ellátásával megbízta.

Nyugdíjazás. A közokt. miniszter *Kalabayné Schmidt Vilma* bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézeti r. tanárt, özv. *Vlaszatyiné Kiss Mária* győri áll. ttónőképző-int. r. tanárt, mindkettőt saját kérelmére, a tényleges szolgálat köteleke alól f. évi március hó végével, *Juhász Imre* pápai áll. tanítóképző-int. és *Herczegh Kamilla* bpesti II. ker. áll. ttónőképző-int. tanárokat pedig, ugyancsak saját kérelmükre, a tényleges szolgálat köteleke alól f. évi ápr. hó végével felmentette. Őszinte szívvel kívánjuk, hogy érdemes kartársaink lelki frissességben és jó egészségben sokáig élvezhessék a rendületlen hazafiságtól áthatott, becsületes munkában eltöltött évtizedek után méltán kijáró nyugalmat!

Nyilvánossági jog. A közokt. miniszter a Szt. Orsolya rend győri rk. tanítónőképző-intézete számára a nyilvánossági jogot megadta.

A tanítóképesítő vizsgálatok elnökei és miniszteri biztosai. A közokt. miniszter az 1931. év június havában a tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetekben tartandó tanítóképesítő-vizsgálatokhoz elnöki, illetőleg miniszteri biztosai minőségben a következőket küldötte ki. *Áll. tanítóképző-intézetekhez:* 1. Baja, *Molnár Oszkár*; 2. Budapest I. ker. *Nevelős*

Gyula; 3. Csurgó, *Huszka* János; 4. Kiskunfélegyháza, *Sztankó* Béla; 5. Jászberény, *Gyulai* Ágost; 6. Kőszeg, *Balázs* Béla; 7. Nyíregyháza, *Zelenka* Frigyes; 8. Pápa, *Nagy* Zsigmond. — *Áll. tanítónőképző-intézetekhez*: 9. Budapest II. ker., *Horn József* és *Benisch* Artur; 10. Budapest VII. *Balázs* Béla és *Kemény* Ferenc; 11. Címkóta, *Sarudy* Ottó; 12. Győr. *Fülei Szántó* Endre. — *Áll. óvónőképző-intézetekhez*: 13. Budapest VII. ker., *Keleti* Gyula; 14. Hódmezővásárhely, *Kammermayer* Oszkár. — *Róm. kath. tanítóképző-intézetekhez*: 15. Eger, *Olay* Ferenc; 16. Esztergom, *Mester* János; 17. Győr, *Huszka* Ernő; 18. Kalocsa, *Fábján* Jenő; 19. Pécs, *Loczka* Alajos; 20. Szeged, *Saly* László. — *Róm. kath. tanítónőképző-intézetekhez*: 21. Budapest IV., ker., *Eyssen* Tibor; 22. Budapest IX. ker., *Takács* Béla; 23. Debrecen, *Schwartz* Gusztáv; 24. Eger, *Olay* Ferenc; 25. Esztergom, *Haász* Aladár; 26. Győr, *Sztankó* Béla, 27. Kalocsa, *Mosdóssy* Imre; 28. Kecskemét, *Koszó* János; 29. Kiskunfélegyháza, *Padányi* Andor; 30. Kisvárd, *Jantsits* Tibor; 31. Kőszeg, *Wagner* János; 32. Pápa, *Fodor* Ferenc; 33. Pécs, *Závodszy* Levente; 34. Sopron (Orsolyák), *Damjanovich* Lajos; 35. Sopron (Isteni Megváltó), *Horoáth* Kálmán; 36. Szeged, *Kósa* Kálmán; 37. Veszprém, *Fábján* Jenő. — *Róm. kath. óvónőképző-intézetekhez*: 38. Kalocsa, *Mosdóssy* Imre; 39. Sopron, *Horoáth* Kálmán. — *Ref. tanítóképző-intézetekhez*: 40. Debrecen, *Vasady* Lajos; 41. Nagykőrös, *Szabó* Gábor; 42. Sárospatak, *Papp* Károly. — *Ref. tanítónőképző-intézetekhez*: 43. Debrecen, *Kolumbán* Lajos; 44. Kecskemét, *Molnár* Oszkár; 45. Pápa, *Erdélyi* Lajos. — *Evang. tanítóképző-intézetekhez*: 46. Miskolc, *Sárkány* Lóránd; 47. Sopron, *Szlávik* Mátyás. — *Evang. tanítónőképző-intézetekhez*: 48. Szarvas, *Sárkány* Alfréd. — *Orsz. izr. tanítóképző-intézetekhez*: 49. Budapest, *Barabás* Tibor.

Az áll. tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek normálstátusa.

A m. kir. minisztériumnak az áll. közigazgatás egyes ágazatainál a tisztviselő új létszámának megállapítása tárgyában 1951. évi 600. M. E. sz. a. kiadott rendelete szerint az áll. tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek személyzeti (főigazgató, igazgatók, tanárok, szakisk. tanítók, mintá-óvónők) státusa a következő: főigazgató és igazgatók: V. fiz. o. 4. VI. fiz. o. 10, VII. fiz. o. 2; tanárok: 145; helyettes tanárok: 9, gyakorlóisk. tanítók: 52, el. isk. tanítók: 3. Fiz. osztályokba és fiz. fokozatokba sorozott tanerők együtt: 205.

A jászberényi áll. képző tanárainak népművelési tevékenysége.

A jászberényi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság felkérésére ez év jan. és febr. hónapjaiban a város különböző népművelési köreiben az áll. tanítóképző tanártestületéből előadást tartottak: *Móczár* Miklós igazgató *Láthatatlan ellenségeink, A gazda elfelejtett adószedői, Szabad-e pusztítani a baglyokat?* címen; *Csekő* Árpád: *Az árhullámlázások okai, A magyar ipar fejlődése* címen; *Pazár* Zoltán: *A nő szerepe a testi kultúrában; Tanai* Antal: *A világegyetem szerkezete, Az állam, a nemzet, az állampolgári és nemzeti nevelés, A testi és lelki világ* címen, végül *Kiss* József: *Neveljük gyermekeinket az életre* címen. A népművelési munkába, előadások tartása által, a tanári testület belevonta az intézet arra alkalmas V. éves tanulóit is.

Losontzi Hányoki István emlékezete a Magyar Paedagogiai Társaságban. A Magyar Paedagogiai Társaság márc. 21-én tartott felolvasó ülésén díszes közönség előtt lelkes hangon méltatta *Neményi* Imre nyug. államtitkár a nagy magyar nevelő érdemeit halálának 150. évfordulóján. Losontzi Hányoki István a XVIII. század végének legkiválóbb pedagógusa volt. Hozzá csak Apáczai és Brassai hasonlíthatók. Részletesen ismertette értékes életét, sokirányú munkásságát, gyakorlati nevelői és írói tevékenységét. Számos munkái közül, mint a legnagyobb horderejűt, az

1771-ben megjelent *Hármas Kis Tükröt* emelte ki. Ennek a munkának nagy jelentőségét új megvilágításban adta. Versenyen kívül álló tan-könyve volt a XVIII. századvégi és a XIX. eleji prot. és kath. iskolának egyaránt. Legnagyobb értéke azonban nem ebben van, hanem abban a diadalmasan megvívott küzdelemben, melyet a nemzeti nyelv térfoglalásáért folytatott. Losontzi e kis munkája szorította ki iskoláinkból a latin nyelvet s ezzel sokat tett a nemzeti öntudat és nemzeti műveltség ébresztésében. E könyv tehát nemcsak könyv volt, de egy mélyen érző lélek hazafias cselekedete. Amit Apáczai sürgetett, azt Losontzi megvalósította. A nagyszámú hallgatóság az előadást lelkesen megtapsolta.

Szünidei továbbképző tanfolyam a középfoké iskolák testnevelő tanárai és tanárnői számára. A közokt. miniszter a Testnevelési Főiskolán a középfoké iskolák testnevelő tanárai és ezzel párhuzamosan külön testnevelő tanárnői részére f. é. június hó 30-tól július 18-ig továbbképző tanfolyamot rendez. A tanfolyamon az általános testnevelési ismeretek, a testnevelés egészségtana és pedagógiája, a testméréstan, a sportok szervezése, iskolaversenyek, tornaversenyek rendezéséből elméletben, a gimnasztika, az iskolai atletika és játék, valamint az úszás, tánc, céllövészet és sportszerű játékok tárgyköréből elméletben és gyakorlatban tartatnak továbbképző előadások. Az elméleti előadások közösen, a gyakorlati órák külön lesznek. A tanfolyamon 30 férfi és 30 nő díjmentesen vehet részt. A résztvevők a Testnevelési Főiskolán kedvezményes szállást és ellátást élvezhetnek (fehérmű használata összesen 1 P; lakás, világítás napi 40 fill., ellátás háromszori étkezéssel napi 2 P). A résztvenni óhajtok legkésőbb június 10-ig írásban jelentkezzenek a Főiskola igazgatóságánál (I. ker., Győri-út 13.) annak feltüntetésével, hogy lakási és ellátási kedvezményre igényt tartanak-e.

Adományok Egyesületünk céljaira. Elnökünk felhívásának kezd visszhangja lenni. Egyes intézetek minden dicséretet megérdemlő buzgalommal és lelkesedéssel sietnek Egyesületünk támogatására. Folyóiratunk mult számában már jelzett adományokon kívül újabban a bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézet a márc. 4-én Egyesületünk javára rendezett műsoros est tiszta jövedelmeként 500 pengőt juttatott Egyesületünknek. Az est főrendezője *Woyciechowskyné dr. Lajos* Mária volt, rendezésében pedig *Szemkö Julia*, *Meskóné Veverka* Edít, *Zeitler* Etelka és *Wunder* Ilona tanárok működtek közre. Az anyagi siker biztosításához hozzájárult a *Girtler* Mária tanár által rendezett büffé. E helyen is köszönet illeti az intézet igazgatóját, a rendező tanárokat és a szereplő növendékeket, akik a műsor számaát oly lelkes odaadással töltötték be, amilyenre csak az ifjúság képes. — Köszönet illeti a bpesti I. ker. áll. tanítóképző-intézet igazgatóságát is, mert az intézetben tartott ünnepséggel kapcsolatosan 71 pengő 60 fillért küldött Egyesületünk céljaira.

Halálozás. *Czeglédy* Tivadar nyug. tejjgazdasági szakiskolai igazgató hetvenéves korában márc. 13-án Kiskunfélegyházán meghalt. Szolgálatának utolsó nyolc évét mint gazd. szaktanár a kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-intézetben töltötte. A jó, emberszerető egyéniségű kartárs elhunytáról a kfélegyházi tanártestület külön gyászjelentést adott ki.

Helyreigazítás. A lapunk mult számában a kecskeméti ref. tanítónőképző-intézettről közzétett tollrajzot *Irányi* István, a kecskeméti Katona József reáliskola rajztanára rajzolta. Más név tévedésből került alája.